

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
«Ильпанурская основная общеобразовательная школа»

Рассмотрено на заседании Педсовета Протокол № От 27 августа 2020г	Согласовано Заместитель директора По УВР МБОУ «Ильпанурская ООШ» _____/Г.Г.Князев/ « 27» августа 2020г.	Утверждено Директор МБОУ «Ильпанурская ООШ» Приказ № 12/13- О от 27.08.2020г.
--	--	--

**Рабочая программа
учебного предмета
«Родная /марийская/ литература»
на 2020-2021 учебный год**

5 класс

Васильева Маргарита Ивановна,
Учитель марийского языка, литературы, ИКН

Ильпанур 2020г.

I. Рабочая программа составлена:

- на основе примерной программы по марийской литературе для основной школы /5-9 класс / подготовили В.Т.Михайлов, П.А.Апакаев.
- Е.М.Иванова, Т.Н.Воронцова. Марийская литература . Учебник-хрестоматия для учащихся 5 классов /Допущен Министерством образования Республики Марий Эл – Йошкар-Ола, ГУП РМЭ «Марийское книжное издательство», 2005.

II. Рабочая программа соответствует следующим нормативным документам:

1. Федеральному государственному образовательному стандарту основного общего образования (приказ Министерства образования и науки Российской Федерации № 1897 от 17.12 2010 г.) (с изменениями от 29.12.2014 г. № 1644, от 31.12.2015 г. № 1577);
2. Письмо Министерства образования и науки РМЭ от 14.05.2015 г. № 3418 «О переходе на ФГОС с 1 сентября 2015 г. во всех 5 классах»;
3. Положению о рабочей программе, разработанной в ОУ (Приказ № 138-о от 13.08.2013 г.);

Умылгарен возымаш

«Марий литератур. Тун: школан примерный программаште» палемдыме: «Марий литератур» предмет дене примерный программе кугъжаныш образовательный стандартын федеральный компонентше да моло нормативно-правовой документ-влак негы-зеш возалтыш. Тудо стандартын содержанияжым рашемда, литератур предметын ойыртежым да содержанияжым, тунемше-шамычын ийготыштым да шинчымаш кукшытыштым шотыш налыш, шочмо сынымутым тунемме вичкышым ончыкта». Тиде программым ылышыш пурташ темлыме паша полшышаш.

Илыш дене тор кайыше, чыла шотыштат виянтпе самырык тукумым куштымаште литератур предметым школ курсышто ни-могай вес урокат алмаштен ок керт. Лач тиде уроклаште гына ту-ныктышо йочан чонжо дене, тудын моторлык нерген умылымашыж дене, шочмо калыкын моло калык коклаште верже, тудын историй да культуержо нерген сынымут полшымо дене пашам ышта. А тиде сынымутшо йочалан изинек палыме шочмо йылымж дене кылдал-тыш.

Литератур предметым тунеммаш тун школьного тыгай **шонымаш-влакым (цельым)** шукташ вичкаралтын:

- чоншижмашыж дене виянше, шке калыкшым йоратыше, вонтенысе калык-влакым пагалыше, кугу России элнам йоратыше да жаплыше айдемым кушташ;

- уш-акыш дене виявгше, ум кычалше, ончык эреак каяш тыршыше самырык тукумым ямдылаш;

- сынымутын произведенийыш ончык ужшб кумылжым умы-лышо, тудын чонилтмыжым лончылен моштышо, ылыш дене чак кылдалтмыжым шижше тунемшым кушташ;

- сынымутан текстым сылын, умылаш лийшыш лудаш ту-ныкташ;

- мутмастарын возымо текстшым лончылаш, герой-влакын койыш-шоктышышлан акым пуаш туныкташ, тыгак шке самын сынымутан текстым возаш туныкташ;

- возышаш материалым радамын чумыраш, иктешлаш, куле-шаным ойыраш, турлб источник дене паша ышташ туныкташ;

- сынымутан произведений гыч сай могоржым ойыраш, чын герой-влакыш койышыштым аклаш да нуныш гай лияш тыршаш ку-мылым лукташ.

Литератур предмет дене палемдыме шонымашлашке шуаш школын **тун задачиже-влакым** шуктыман:

- туныктымо программе ФГОС-ын йодмыжлан кельштаралтшаш;

- туналтыш класслаште тунемме материал деч курылтыш лийшаш огыл;
- чыла йоча ик семынак ситышыш шинчымашым налын керт-шаш - тазалык дене йондымылыканат, ешлан кора ойыртемалтше йоча-влакат;
- ача-аван, школын, туныктышын, школысо моло пашаен-влакынат кулеш наре да келшен толшо йодмашышт лийшаш; тыгодым кажне йочан посна ойыртемжым, воспитаний могырым уто-ситыжым палыман, кулеш корным ончыктен да пашам чын виктарен моштыман;
- урок да урок деч öрдьжысö пашам ваш кылдыман да ик корно дене виктарыман;
- туныктышо төнеж ден моло учреждений-влак коклаште чак кыл лийшаш;
- моло йоча деч ойыртемалтше икшыве-шамычым ужын моштыман - утларак ончык каен кертше да вараш кодыш кертше-влакым шижман; нуныш дене кулешан пашам жапыштыже да кулеш наре ыштыман;
- турлö учаשמаш, проект да шымлымаш пашалам шуктен шогыман;
- йоча-влакым, нунын ача-аваштым школ пашаш моштен ушыман;
- тунемше-шамычым школ да воктен кундемласе илыш төрсырым ужаш да тудым уэмдаш, төрлаш ушаш тыршыман;
- изинек ончыкылык пашам ойыраш, илышште кулешан айдеме лияш ямдылыман;
- эреак йоча-влакын тазалыкышт верч тургыжланыман, тудым пенгыдемдаш тыршыман.

Палемдыме задаче-шамычым шуктымаште шочмо йылмыш да сылнымутан литературынын рольышт моткоч кугу. Шукыж годым ыштышаш паша литератур геройын илышыжым лончылымо годымак ышгалтеш. Тыгеже, лончылымо произведений-влак шке сыл-нылыкышт денат, йочам воспитатлен кертше вий шотыштат кугу кукшытан лийшаш улыт.

Литератур курс сылнымутан произведенийым тунемме годым тыгай пашалашке энерта:

- түрлö жанран текстам умылаш тыршен, шонкален лудмаш;
- сылнымутан текстам йöкым чын шынден лудмаш;
- текстым түрлö семын каласкалымаш - турыс, кучыкын, посна шонымашым ойырен луктыш, күлеш верым умылтарен, шкегыч ешарен;
- текст почеш түлö йодышлан вашмутым пуымаш;
- почеламутым але проза дене возымо текстым ушеш тунеммаш;
- посна геройын койышыжлан але пүтынь текстлан акым пуымаш;
- пүтынь текстлан але посна ужашлан планым але план-тезисым ышпымаш;
- произведений але поена герой нерген шонкалымашан сочиненийым возымаш;
- илышыште вашлиялтше але текстысе геройын койыш-шоктышысо пример почеш шкегыч текстым чонымаш;
- кулеш информацийым түрлö источниклаште кычал мумаш да нуным лончылен моштымаш;
- шкет але тўшкан проект пашам ышгтымаш;
- ваш мутланаш, ен ойым кольшташ, умылаш тыршаш, күлеш годым ен ойыш пураш, шке шонымашым ўшандарен ойлаш да кулеш годым моштен учааш туныктымаш.

Туныктымо предметын ойыртемже

5-ше классыште тунемме предметыш ойыртемже семын «Марий литератур. Тун школан примерный программыште» палемдыме:

«5-ше классыште тунемше-влак системлыме литератур курсышко куснат. Литературым мут искусство семын умылымаш, фольклор да сылнымутан произведенийлаште образым чонымо йон-влакым рашемдымаш ондакысе лудмо опыт да у материал негызеш вияныт.

Тыште калык ойпого поянлык кумда верым налеш. Поснв тушкам ыштат: шочмо литературылан негызым пыштыше сылнымут мастер-влакын творчествышт, йоча-шамычын илышыштым суретлыше да пуртус теме дене кылдалтше турло жанран произведений-влак. Турыс лончылатгыт басне да литератур йомак жанр-шамыч. Кугу туткыш сылнымут текстын ойыртемалтше пальжлан, образым рашемдымылан да тудым чонымо йон-влаклан ойыралтеш.

Предмет дене ыштышаш паша

5-ше классыште тунемше-влак текст дене пашам ыштымышт годым утларакше сюжет виянмым да герой-шамычын койыш-шоктышыштым эскерат. Нуно, йонылыш лийде, келшыие да келшыдыме герой-влакым ойырат, действий кузе виян толмым ончыктен кертыт. Уромышто утларак туткышым геройын молан тыге але туге ыштымышжлан ойырыман, умылтараш тыршыман.

Тиде классыште сылнымутан текстым лончылаш туныктыман. Изирак текст гыч але ужаш гыч туналын, кугурак текст-влакланат планым чоныман. Герой-влакым тушкалымым кулешан пашалан шотлыман. Тыгодым герой-шамычым мо дене икгай улмыштым палемдыман.

Текстым йылме могырым лончылышаш шке вержым мушаш. Сылнештарыме йон-влакым кычалмаш, ойыртемаатше ойыш палемден каласымаш йоча лексикым вияндаш полшат.

Утларак жапым текстысе ужаш-влакым йукым чын шынден лудмылан ойырыман. Наизусть ойлымо годымат тидыш нерген мондыман огыл.

Лудын лекме деч вара сылнымутан текст айдеме деч вашке ок ойырло. Тидым шотыш налыш, герой дене умбакыже мо лийыш кертме нерген мутланымаш йоча йылмым да фантазийым винила. Садлан тиде йбным моштен кучылтман.

Текст почеш каласкалымаш нерген посна палемдыман. Лудмо текст почеш тўрыс шарнен каласкалыме деч посна (тиде пашам изирак класслаште тунемше-влаклан коден) утларак жапым кучыкемден, ойырен луктын, поена верым умылтарен, шкегыч ешарен каласкалымашлан ойырыман. Тыгодым йоча кулешыжым ойыркалаш, иктешлаш, шонаш тунемеш.

Шке семын лудаш да лончылаш темлыме произведений-шамычым кызытсе илышыш йодмыж семын эртараш тыршыман. Тыште турлб йбным кучылташ лиеш - туныктышо шке шоналтен ямдылышаш.

Тунемме пашан лектышыже

Личностный лектыш

- шочмо калыкын да тыгак России да тунямбал калык-влакын тувыраштым, илыш-йула ойыртемыштым, чон поянлыкштым сайын пальпаш; шке калыкым да Шочмэлым йбратышаш;
- тунеммашын кулешлыкшым сайын умылышаш, умбакыжат шке шинчымашым келгемден да шарен шогышаш; илышышгге шке вержым кычалшаш; могай пашам ыштен кертмыжым пальпаш;
- тунаяжмашыж дене кажне калыкын, енъш шкешотан ул-мыжым умылышаш, кызытсе шанче виянмым да мер илыш кукшы-тым ужын да шижын моштышаш;
- кеч-могай енынат, калыкышат шкешотан улмыжым умылышаш, пагалышаш; тудын тунаянчалтышыжым, иылмыжым, йулажым жаплышаш; моло ен-влак дене мутланымаш, нунын ой-ыштым умылышаш;
- изирак да кугурак, иктанаш-влак коклаштак, вес калыкын енже-шамыч коклаштак шкем кулеш семын кучышаш;
- школ да мер илышыште шке кулешлыкшым умылышаш да моло дене тўр пашам ыштышаш;
- яндар чонан поро айдеме лийшаш; самырык ен шке ыштыме пашажлан вуйын шогышаш, ойлымо шомакшылан мутым кучышаш;
- кеч-могай паша годымат, тыглай илышыштат чыла денат мутланен моштышаш, ик ойыш шуаш тыршышаш;
- тўняште илышын эн шерге улмыжым умылышаш; йыр пўртўсым аралаш кўлым пальпаш;
- ешын, воктенысе лишыл ен-влакын эн кўлешан да шерге улмыштым умылышаш да нуным аралаш кўлым пальпаш;
- шочмо, пошкудо да тўнямбал калык-шамычын сылнымут тўняштым тунемме гоч моторлык, патырлык нерген умылышаш.

Метапредметный лектыш

- тунеммашын кўлешлыкшым шке умылышаш, ончылан у задачым шынден кертшаш;
- шонымашке шумо корным шке ужын моштышаш, кулеш годым шуко корно гыч иктым ойырышаш;
- шонымашке шуашлан ыштыме пашажым шке аклышаш, йонылышыжыш муын моштышаш; кулеш гын, шонымашке вашталтышым пуртен кертшаш;
- туналме пашан чын але чын огыш корно дене каяш тўналме жапшым шижшаш, чынжым ойырышаш да иктепшен моштышаш;
- пашаште тўрлб схеме, символ, модель ден пале-влакым шкалан йоршым ыштен моштышаш але улшыжым кучылт кертшаш;
- умылен лудын моштышаш; туныктышо да иктанаш-шамыч дене пашам ыштен кертшаш; шкетын але грушо дене ыштен кертшаш; учашымашке пурен але тушеч лектын моштышаш; шке шонымашым ушандарен ойлен кертшаш;
- йылме поянлыкым илышыш тўрлб йыжынлаштыже кулеш семын кучылтшаш; ойлымо да возымо йылмым моштен кучылтшаш;
- кызытсе информационально-коммуникационный технологийым кучылт моштышаш.

Предметный лектыш

- сылнымутан произведенийлаште нўлталме тўн проблеме-влакым ужын да аклен моштышаш;
- литератур произведений да тудым возымо жап коклаше кылым умылышаш,

сылнымутышто нӧлталме курымашлык да тачысе кечын нравственный негызшым рашемдышаш;

- литератур текстам лончылен моштышаш: род ден жанр ойыртемем, темем, тӱн шонемашым, возышын кумылжым шижшаш, герой-влакын койыш-шоктышышггым рашемдышаш, ик але икмешяр произведенийысе герой-влакым танастарен аклышаш;
- произведенийыш сюжет элементшым, чоналтмыжым, иылмыжым, сӧрастарыме йӧн-шамычым рашемдышаш, идейно-художественный содержанияжым почмаште нунын верыштым палемдышаш;
- сылнымутан произведенийым лончылымаште литературшанче терминологий дене пайдаланен моштышаш;
- литератур полшымо дене шочмо калыкнан илен толмо корныжым, ойыртемалтше койыш-шоктышыжым, кӧргӧ чон моторлыкшым, тӱвыражым, йылме вий-куатшым, поян вершӧржым шижын да ужын моштышаш, тиде поянлыкым вес калыкын уш-акыл да шӱм-чон поянлыкышт дене танастарен аклышаш;

- сылнымутан произведений деке шке кумылжым ончыктышаш, нунылан акым пуышаш;
- литератур произведений нерген шке шонемашым каласен моштышаш;
- авторын позицийжым умылышаш да тудын деке шке кумылым ончыктышаш;
- тӱрлӧ жанран произведений-влакым колыштын да лудын умылышаш;
- шочмо йылмын мут поянлыкшым да, текстым кучылтын, произведенийын содержанияжым каласкален моштышаш, лудмо але колыштмо текст почеш йодышлан вашмутым пуышаш, монолог ден диалогым чонышаш;
- тунемме произведений-влакын тематикышт да проблематикыштым лончышымаш дене кылдалтше изложений ден сочиненийым, классыште да мӧнтыштӧ возымо творческий пашам ыштышаш;
- литератур произведений-шамычым эстетик могырым аклышаш;
- сылнылыкым ужын да шижын моштышаш.

Тунемме предметын школ планыште верже

Марий йылме ден литературым тунемаш 5-ше классыште 102 шагат пуалтеш.

Тышечын 51 шагатым литератур тунемаш ойырыман.

Тунемшаш материалым шагат шот дене шеледымаш

Литератур произведенийым лудаш да тунемаш - 41 шагат. Шке семын лудаш да канашаш - 5 шагат. Йылме лывыртыме паша - 5 шагат.

Туныктымо годым энертышаш тӱ% книга

Е.М.Иванова, Т.Н.Воронцова. Марий литератур. – Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2005

Тунемме курсынын содержанияжы

Ончылмут. (1 шагат)

Сылнымутан литератур нерген умылымаш. Лудшыен, книга да автор. Сылнымутан произведений да тудын геройжо-влак.

Лит.теорий: сылнымутан лит-р – мут искусство.

Калык ойпого. (6 шагат)

Калык ойпого нерген туналтыш умылымаш, тудын тӱрлӧ лиймыже. Калык ойпогынын сылнымутан литературышто верже.

Калык ойпогынын тыгыде жанрже-влак, нунын чоналтмышт, сылнылыкышт, йылме ойыртемашт.

Калыкмут (1 шагат)

Калыкмут – калык ойпогынын тыгыде жанрже. Тудын тематикыже, чоналтме ойыртемже, туныктен каласыме вийже. Ожысо да кызитсе калыкмут-влак. У тукымым воспитатлымаште калыкмутын значенийже.

Тушто (1 шагат)

Тушто – калыкын пӱсӧ уш-акылжым ончыктышо кӱчык сылнымутан ой. Паша, пӱртӱс вий, вольык да янлык нерген тушто-влак.

Калык пале ден ойӧрӧ (1 шагат)

Калык пале нерген умылымаш. Пӱртӱс да айдемын пашаже дене кылдалт шогышо калык пале-влак. Калык палын игечым эскерымаште верже.

Ойрө – кугезе марий калыкын самырык тукумым туныктымаште да воспитатлымаште кумдан кучылталтше мунло ой. Тудын чоналтме ойыртеме, ылыш-йўла дене кылдалтмыже да кызытсе жапыште йочам шуарымаште верже.

Йомак (3 шагат)

«Ший пўян Ший Пампалче» - 2 шагат

Йомакын содержанияйже, Пампалчын ойыртемайтше койыш-шоктышыжо, сын-кунжо. Моло герой-влакын койышышт.

Йомакын тўн шонымашыже. Айдемын шке пиал, порылык верч кучедалмыже.

«Осал» да «поро», «чың» да «йонылыш» концепций-влакын рашемдалтмышт.

Йомакын юзо тўсшө, йылме ойыртеме.

Лит.теорий: калык ойпого (фольклор). Фольклорын жанрже-влак.

Шке семын лудаш да канаш (1 шагат)

Марий да родо-тукум калык-влакын йомакышт: «Чоя шоншо», «Йорло ден поян изак-шоляк» (марий калык йомак), «Кузе купеч кечым петыраш шонен» (удмурт калык йомак), «Меран» (манси калык йомак).

Литератур йомак. (2 шагат)

Пет Першут. «Кутко сўан». (2 шагат)

Поэт нерген кўчык ой. Йомак-поэмын содержанияйже, тудын темыже да тўн шонымашыже.

Йомак гоч калыкын келшен илымыжым, пиалжым, тыныс илышым арален керттым ончыктымаш. Йомакысе персонаж-влакын койыш-шоктышышт. Почеламут формо дене возымо йомак-поэмыште фольклор традиций.

Лит.теорий: литератур йомак. Автор. Повествователь. Теме, тўн шонымаш.

Марий сылнымутын тўалтыш ошкылжо (4 шагат)

С.Чавайн. Марий литературлан негызым пыштыше сылнымут мастар. **«Поэт лўем кузе лекте».** **«Ото»** (1 шагат).

Йкымше марла почеламутын шочмыжо. «Ото» почеламут. Авторын пўртўс да айдеме илышын нравственный сынжым романтический шўлыш гоч почын пуымыжо.

Н.Мухин. Шочмо калыкым, поян пўртўсым, уста еным моктышо поэт. (1 шагат)

«Ото», «Кайык-влак», «Йолагай ден Пулагай». Почеламутышто отын символ сынан образше. Поэтын пўртўсым орлыкан щемер кресаньыкын шинчаж дене ужын сўретлымыже. Произведенийын сылнылык ойыртеме. Авторын марий калык ойпого радицийлан энертымже. Почеламут-влакын нравственный негызышт, чоналтме ойыртемышт.

Г.Микай. Марий сылнымутышто басне жанрлан негызым пыштыше поэт-баснописец. (2 шагат).

«Маскайге» (1 шагат). **«Пормо»** (1 шагат)

Баснылаште вольыкын, янлыкын да насекомыйын образышт. Осал койыш ваптареш кучедалмаште чынын сенымыже, калыкын вий-куатше.

Туштымой (аллегорий) – айдемын посна койышыжым сўретлыме йон. Басныште мораль да тудын верже. Г.Микайын басныже-влакын йылме ойыртемышт.

Лит.теорий: басне нерген умылымаш. Эзоп йылме. Сюжет. Аллегорий. Мораль. Танастарымаш. Юмор да сатир.

Марий сылнымутышто йоча тўня. (11 шагат)

М.Шкетан. Йоча тўням келгын умылышо писатель.

«Мичун уке ачажат...». (3 шагат). Ойлымашын 20-шо курымын 20-шо ийласе илыш чынеш негызлалтмыже.

Мичун сын-кунжо, илыш нелылыкым сенен лекташ тыршымыже, вий-куатше.

Йочан илыш-пўрымаштыже моло герой-влакын верышт. Персонаж-влакын нравственный тўсышт, илыш ойыртемышт, койыш-шоктышышт. Ойлымашаште пейзажын верже, событий-влак.

Писательын марий енын илышыжым да пўртўсым сўретлымаште мастарлыкше.

Лит.теорий: ойлымаш нерген умылымаш. Сюжет. Пейзаж да тудын шуктымсо сомылжо (функцийже). Повествований. Описаний.

Шабдар Осып. Писательын йоча годсо илышыже, ойгыжо да куанже. (3 шагат)

«Тўшка вий дене» повесть.

Повестым возымо историй, тудын содержанияйже да темыже. Йоча-влакын пўртўс лонгаште, тўшка пашаште шуаралтмышт. Туныктышо Иван Васильевичын икшыве-шамычын илышумылымашыштым да шинчымашыштым шарен толмыжо.

Пайдале мер пашан Самырык тукумым куштымаште верже. Произведенийын йылме ойыртеме.

Лит.теорий: портрет. Сылнымут деталь. Геройын койыш-шоктышыжо.

М.Казаков. Поэтын творчествыштыже йоча илыш. (1 шагат).

«Миша» почеламут.

Почеламутын содержанияйже, патриотизм шўлышыжө. Мишан койышыжо, сын-кунжо, шочмэлым йоратымыже.

Почеламутын чоналтмыже, йылмыже (танастарымаш, эпитет, ойсавыртыш-влак).

Иван Одар. Калыкын илыш-йўлажым, койыш-шоктышыжым сайын палыше писатель. (2 шагат).

«**Таргылтыш**» ойлымаш.

Йоча-влакын сын-кунышт, койыш-шоктышышт, илыш да пўртўс кончышым умылаш тыршымышт.

Произведенийын калык ойпого, этнографий негызше, мыскара сынже, содержанияйым почын пуымаште пейзажын функцийже.

Н.Ильяков. Писатель нерген ой. (2 шагат)

«**Латик кролик**».

Ойлымашыште тарватыме морально-этический йодыш-влак. Ача-ава да йоча-влак кокласе кыл. Самырык тукумым ончен куштымаште ешын да школын верже.

Произведенийын тўн шонымашыже. Текстшыште калыкмутын верже.

Ава – кава. (2 шагат)

А.Александров-Арсак. Автор нерген ой. (1 шагат)

«**Тау, авай**».

Почеламутын тўн шонымашыже, нравственный сынже. Аван образше. Лирический геройын ава деке кумылжо, тауштымо шомакше.

Произведенийын сылнылык ойыртеме.

З.Дудина. Поэт нерген ой. (1 шагат).

«**Авай дене пырля**».

Ава – йочалан эн шерге да лишыл айдеме. Тудын дене куанyme да кугешныме кумыл.

Почеламутын йылме ойыртеме.

Шочмо кундемые пўртўсын волгыдо сынже. (6 шагат)

К.Беляев. Писатель нерген ой. (2 шагат)

«**Изи тумо**».

Ойлымашыште пўртўс теме гоч тукум кокласе кылым сўретлымаш. Илалше енын да йочан койыш-шоктышышт, икте-весе деке кумылышт.

Изи тумын символ сынан образше.

В.Колумб. Поэт нерген ой. (1 шагат)

«**Чодыра йомак**».

Поэтын марий чодырам, тудын поянлыкшым волгыдо кумыл дене сўретлымыже.

Лирический геройын койышыжо, пўртўс деке шижмашыже.

Авторын аллегорий йўным мастарын кучылтмыжо. Произведенийын сылнылык ойыртеме.

А.Федоров. Марий пўртўсым да йоча тўням келгын шымлыше писатель. (1 шагат)

«**Выле-выле**», «**Турий**», «**Шўшпык**».

Авторын пўртўс илышым келгын шымлымыже.

Шадт Булат. Поэт нерген ой. (1 шагат)

«**Ший памаш**».

Почеламутышто пўртўсын кумылым нўлтышў вийже, чеверлыкше, поянлыкше.

Чыла чонанын да пўртўсын вашкылышт. Памаш – пўртўсым, чыла чонаным

иктешлыше символ сынан образ.

Лит.теорий: лирический почеламут. Рифме. Олицетворений. Эпитет. Метафор.

Прозо да почеламут коклаште улшо икгайлык да ойыртеме.

Шочмэл – чевер. (3 шагат)

С.Вишневский. Шочмо кундемым моктен мурышо поэт. (1 шагат)

«**Марий Эл**».

Почеламутын патриотизм сынже. Поэтын шочмо калык, шочмо кундем, тудын поянлыкше дене кугешнымыже.

Муро да почеламут: икгайлык да ойыртеме.

Надежда Сильби. Чуваш поэтессе нерген кўчык ой. (1 шагат)

«**Шўмбел чуваш мландем**».

Лирический геройын шочмо кундем дене кугешныме кумылжо. Почеламутышто кажне айдемылан шочмо-кушмо вер эн лишыл, эн сылне улмо шижмашым шындарымаш.

Тунемше ий мучашыште мом ыштен моштышаш

- Тўрлў жанран литератур производенийым умылен лудшаш.
- Произведенийын темьжым, тўн шонымашыжым рашемдышаш.
- Произведенийым устан лудшаш.
- Содержанийым тўрлў йўн дене каласкалышаш.
- Произведенийым лончылымо да образ дене кылдалтше йодыш-шамычлан вашмутым пуышаш.
- Текстым ужаш-влаклан шеледен, вуймутым пуэн моштышаш.
- Тўрлў производенийласе герой-шамычын койыш-шоктышыштым танастарышаш, икгайлыкым да ойыртемьм муын моштышаш.
- Шке семьн лудмо производений-влакын содержанийыштым, герой ден событий-шамычым палышаш.
- Планым чонышаш, тўрлў сынан творческий пашам возышаш.
- Ушеш тунемшаш да устан каласкалышаш.

Наизусть тунемшаш производений-влак

С.Чавайн. «Ото».

Г.Микай. «Пормо».

М.Казаков. «Миша».

З.Дудина. «Авай дене пырля».

Шадт Булат. «Ший памаш».

С.Вишневский. «Марий Эл»

Календарно-тематическое планирование уроков родной литературы в 5 классе

Планирование составлено на основе Марийская литература. Примерная программа для основной школы / В.Т.Михайлов, П.А.Апакаев. - Йошкар-Ола: ГБОУ ДПО (ПК) С «Марийский институт образования», 2014,

на основе Рабочей программы В.В.Кузнецова, Н.В.Кузнецовой «Марий литератур» 5 класс, 2015года выпуска, Отпечатано ГБОУ ДПО (ПК)С «Марийский институт образования»

По программе – 51 час

По учебному плану – 51 час

Тематический план составлен с расчетом на 51 час

Все темы включены

Учебник Е.М.Иванова, Т.Н.Воронцова. Марий литератур. – Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2005

Дополнительная литература Воронцова Т.Н. Изи тумо. – Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2008

В.В.Кузнецов , Н.В.Кузнецова «Кызытсе стандарт почеш марий литературым туныктымаш» 5-6 класс

Количество часов – 51

Внеклассное чтение – 2 **Развитие речи** – 4

Урок шот деие тематический планирований

№ п/п	Урокын темыже	Урокыш тштыше	Пуышаш шинчымаш	Иоча мом ыштышаш	Могай лектышым вучыман			Монтысо паша
					Предметный лектыш	Метапредмет-ный лектыш	Личностный лектыш	
1	Ончыл-мут	Комбинированный урок	Мут искусство. Лудшыен да книга. Автор да герой. Тунемме книга. <i>Лит. теорий:</i> сылнымутан литератур - мут искусство.	Теме почеш у шинчымашым налшаш. Учебникысе текстым умылаш тыршен лудшаш. Ончыч лудмо книга нерген мутланышаш. Школ библио-текыш экскурсий. Литератур теорий гыч шинчымашым налшаш.	Книга дене паша ышташ тунемшаш.	Кулеш книгаг кушто муаш лиймым дайышаш. Иодышым шышдаш да тудлан вашмутым шке кычалшаш.	Тунемаш, лудаш кулешлыкым умылыпшаш.	Ибратыме литератур герой нерген каласка-лаш ямды-лалташ.
2	Калык ойпого. Калык-мут	У шинчымашым налме урок	Калык чо н поянлык. Тудым каласкалыше да погышо-влак. Ойпоган шарлымьже. Калыкмутын темати-кыже, туныктен каласыме вийже	Калыкмут-влакым лудшаш да темыштым рашемден кертшаш. Шкегыч икмыняр калыкмутым каласен кертшаш. Посна калыкмутын каласышаш шонымашыжым рашемдышаш. А.Е. Китиковын «Калыкмут» книгаж почеш пашам ыштышаш	Калыкмутын туныктен каласыме вийжым умылаш тыршышаш. Ешартыш источник дене паша ышташ тунемшаш	Шонен лудаш тунемшаш. Шуко гыч кулешым ойырышаш. Посна ой почеш монолог сынан текстым чонен кертшаш.	Шкетын да тушкан паша ыштен кертме нерген умылышаш	Ача-ава, кочакова деч йодыштын, 6-7 калыкмутым возен толаш але А.Е. Китиковын «Калыкмут» книгаж гыч посна теме дене калыкмут-влакым возен толаш

3	Тушто	У шинчы- машым налме урок	Тушто - сылнын туштен каласыме ой. Туштын турлб содер- жанийже. У да тошто тушто-влак. Туштын чоналтмы- же.	Учебникысе текстым шымлен лудшаш. Шкегыч икмыняр туштым каласен кертшаш. «Ямде лий» газет материал дене пашам ыштен моштышаш. «Калык ойпого» {Т.Е. Евсеев) але «Марий калык тушто-влак» (А.Е. Китиков) книгала почеш	Ешартыш источник дене паша ышташ тунемшаш.	Икгайлыкым муын, йо- дышлан ваш- мутым кычалшаш. Турлб шоньмаш гыч чынжым ойырынаш. Шке шоньмашым пентыдем- даш монолог сынан текстым чонышаш.	Этикын нормыжым шуктен, шке шоньмашым умылтарышаш.	Коча-кова але «Калык ойпого» книга гыч 3-4 тошто туштым возен толаш але 5-6 у туштым шо- нен але «Ямде лий» газет гыч возен толаш.
4	Калык пале	У шинчы- машым налме урок	Пуртусыш- тб лийшаш ваштал- тышым турло пале гоч калыкыш эскерымы- же. Калык пале-влакын турло теме дене кылдалт- мышт.	Учебникысе текстым шымлен лудшаш. Шкегыч икмыняр калык палым каласен кертшаш. Пале-влакым кулеш интонаций дене лудшаш. А.Е. Китиковын «Марий калык пале-влак» книгаж почеш турло теме дене пале- влакым кычал мушаш.	Ешартыш источник дене паша ышташ тунемшаш. Фольклорыш турло жанрже-вла- кым ойырка- леи мошты- шаш.	Шонен лудаш тунемшаш. Книга гыч лудмо ден илыш сурет кокдаште икгайлыкым шижшаш. Калык палым умьигтарен, монолог да диалог сыпан текст- влакым чонаш тунемшаш.	Калыкын акрет годсек ушан ул- мыжым шижшаш.	Кызытсе жаплан келшен толшо калык пале- влакым «Марий калык пале- влак» (А. Кити-ков) книга гыч возен лукташ.

5	Ойбро	У шинчы- машым налме урок	Ойорб-влак гоч калыкыш ушан шомакше- влакым палымаш. Ойөрө- влакын турло теме дене кылдалт- мышт.	Ойорд-влакын мом каласаш шонумыштым рашемдышаш. Ой-влакым кулеш интонаций дене лудшаш	Ешартыш источник дене пашам ыштышаш.	Шарнаш тыршен лудшаш да колыштшаш. Шоналтыде ыштыме але ойлымо деч вара лийын кертше случай коклаште кылым шижшаш	Калыкыш акрет годсек ушан ул- мыжым шижшаш.	Ача-ава, коча-кова деч кызытат кумдан кучыл- талтше ойөрө-влакым возен толаш
6	Калык ойпогын тыгыде жанрже- влак	Иылме лывыр- тыме урок	Калыкмут, тушто, калык пале, ойөрө-влак нерген шинчы- машым еша- рымаш, ончыч налме шинчы- машым тер- гымаш.	Туналме калыкм>тым ешарен возы-шаш, туштылан вашмутым пуы-шаш; калык пале ден ойөрө- влакын мо дене кылдалтмыштым ончыктышаш. Ик калыкмутын шонымашыж нерген кучык текстым возыпаш.	Предмет дене налме шинчы- машым пентыдем- дышаш.	Пашан чын але чын огыл корно деңе кайымыжым шижшаш, чыш корным шке кычалшаш. Шуко вашмут гыч кулешан- жым ойырен моштышаш. Монолог сы- нан текстым чонышаш. Пашам шке семян ыштен кертшаш.	Шке вийлан, палымаш- лан ушанышаш.	Монтылан паша ок пуалт.

7	Иомак. «Ший Пуян Ший Пампалче»	У шинчы-машым налме урок	Иомак фольклорш ик ужашыже. «Ший пуян Ший Пампалче» йомакш содержания. Йомакысе герой-влак.	«Иомак нерген» учебникысе статья лончышышаш, тун шоны-машыжым рашемдыпаш. «Ший пуян Ший Пампалче» йомакым лудшаш. Йомакысе герой-влакын койыш-шоктышыптым лончыльпаш	Иукыгм чын шынден лудмо навы-кым виянды-шаш. Герой-влакым койыш-шоктып дене сай ден осаллан шеледыпаш	Герой-влакын койыш-шоктышыштым текстысе цитате дене пентыдемдыпаш. Йомакысе геройын портрет ден пашаже кокласе кы-лым шижшаш	Поро чонан герой гай лийшаш, осал вашта-реш креда-лаш кулым умылыша	«Йомакысе суретыште мераиг деи рывыжыш рольышт» теме дене устный текстам ямдылаш.
8	«Ший пуян Ший Пампалче» йомак	Шинчы-машым пентыдемдыме урок	Йомакш тун шоны-машыже. Йомак текстын планже. Йомакш юзо тусшб, йылме ойыртемеже. <i>Лит. теорий:</i> кадык ойпого. Жанрже-влак. Турло йомак . Йомакысе герой. Сюжет. Йылмышг да чоналтмышт	Йомакын тунг шонымашыжым лончылынаш. Поро ден осалын кучедалмыштым ончыктен моштышаш. Йомак текстлан планым чонышаш. Йомакын юзо тусшым шижшаш, йылме ойыртемым каласен кертшаш. Литератур теорийгыч шинчы-машым налшаш	Шоныма-шым цитате дене пентыдемдыпаш. Текстлан планым ыштышаш. Йомак почеш poste шлыма-шым ыштен моштышаш.	Шке шоны-машым монолог семын ойлыпнаш, тидлан кулеш верым текстыште муын моштышаш. Ой дене еным ушандарен кертшаш.	Поро чонан геройын илышыже пример лийшаш.	Шем Вудон -тале, пентыде, мотор айдеме. Но молан ту-дым нигбат ок йбрате, жапле? -йодыпнаш вашмутым ямдылаш.

9	Программе почеш темлыме йомак-влак	Урок деч брдыжы-штб лудмо произведений-влакым лончылымо урок	Программе почеш пуымо йомак-влакым лончылымаш	Кажне йочалан поена пуымо йомак-влакым лончышышаш - темыже, туй шонымашыже, герой-влакше, сюжет корнын виянмыже. Поснак шарнымашеш кодшо ужашым турыс каласкалышаш.	Шкет енлан пуымо поена пашам шуктышаш.	Темлыме текстшыте кулеш информацийым шке семын кычал мушаш. Ямдылыме пашан ситыше улмыжым шке шижшаш. Лектын кертше йодышым шижшаш. Шке шонымашым монолог семын ойлышаш, колыштшо-влаклан	Иктанаш-влак ончышно шкем пенгыдын кучышаш, йылме этикетым шуктышаш. Кулеш годым тунык-тышо деч польшым йодын мошты-ишап. Иолташыш ойжым кольпит моштышаш.	Иолташ-влакын ойышт почеш келшыше произведенийым лудаш.
10	Пет. Першут. «Кутко сӱан» йомак	У шинчымашым налме урок	Пет. Першутын илыш корныжо. «Кутко сӱан» йомакын содержания-же.	Почеламут корныла дене возымо произведенийым йукым чыш шынден лудшаш. Йомакын тун шонымашыжым лончылышаш.	Йукым чыш шынден лудшаш. Кулеш верым ойырен луктыш каласкалышаш.	Герой-влак нерген ойлымо годым текстшыте цитате дене пайдаланен моштышага. Шарнаш тыршен лудшаш.	Келшен илыше калыкын кеч-могай осал вий ваштареш шоген кертмыжым умьшышаш.	«Кутко сӱан» йомаклан планым але плантезисым чонгаш.

11	Пет. Першут. «Кутко суан» йомак	Шинчымашым пентыдемдыме урок	Йомакын тун шонымашыже. Марий илыш-йулам ончыктымаш. Йомакыште мурын верже. Йомак текстын планже. <i>Лит. теорий:</i> литератур йомак. Автор. Повествователь. Фантастике. Теме. Тун шонымаш.	Йомакын тутт шонымашыжым лончылышаш. Поро ден осалын кучедалмыштым ончыктышаш. Йомак текстлан планым чонышаш. Литератур теорий гыч шинчымашым иалшаш.	Т Поньма-шым текстсе цитате дене пенгыдемдышаш. Текстлан планым ыштышаш. Йомак текст содержания почеш иктешлымашым ынтен моштышаш	Почеламут корныла дене возымо текстым лудын да умылен моштышаш. Каласкалыме годым цитатым чын ойырышаш. Почеламут йылмым лончылаш тунемшаш.	Келшен илыше калыкын кеч-могай осал вий ваштареш шоген кертмыжым умыльпаш.	«Кутко качын па-тырлыкше» теме дене каласка-лаш ямдылалташ.
12	Программе почеш темлыме произведений-влак	Урок деч брдыжыштб лудмо произведений-влакым лончылымо урок	Программе почеш пуймо произведений-влакым лончылышаш. Теме, тун: шонымашыже, герой-влакше, сюжет корнын вшпгмыже. Поснак шарнымашеш кодшо ужашым турыс каласкалышаш.	Кажне йочалан поена пуймо произведений-влакым лончылышаш - темыже, тун: шонымашыже, герой-влакше, сюжет корнын вшпгмыже. Поснак шарнымашеш кодшо ужашым турыс каласкалышаш.	Шкет енлан пуймо поена пашам шуктышаш.	Темлыме текстште кулеш информацийым шке семын кычал мушаш. Ямдылымепашан Ситыше улмыжым шкешижшаш. Лектыш кертше йодышым шижшаш. Шке шонымашым монолог еемын ойлышаш, колыштшо-влаклан ушандарен ойлышаш	Иктан-аш-влак ончылно шкем нентыдын кучышаш, йылме этикетым шуктышаш. Кулеш годым тунык-тышо деч польшым йодын моштышаш. Йолташын ойжым ко-лышт моштыЕлаш.	Йолташ-влакын ойышт почеш келшыше произведенийым лудаш.

13	«Кутко туняште» фантазий сынан текст	Иылме лывыр-тыме урок	Иомак сынан текстам чонымаш.	Возышаш текстлан планым чонышаш. Иомак сынан текстам возышаш.	Текст чонгал-тме законным шуктен, шкегыл йомакым возышаш.	Марий йылме поянлыкым кучылтын, текстам чонышаш. Шке пашалан акым пуэн моштышаш. Чын але чын огыл корно деңе кайымым аклен керт-шаш. Мучашлан ик-тешлен моштышаш.	Туняште айдеме деч поена моло чонан-влакат илат. Нунат кулешан улыт - шо-нымашым умьлышаш.	Монтылан паша ок пуалт.
14	С.Г. Чавайн. «Поэт лумем кузе лекте» шар-нымаш	У шинчы-машым налме урок	Сылнымутан литературышто Поэтын шочмыжо. Калык ой-пого да сылнымутан ли-тератур	С.Г. Чавайннын илыш корныж деңе палыме лийшаш. Шарнымашын содержанияжым кучыкемден каласкалышаш. Текстлан планым чонышаш	Шонымашым текстесе цитате дене пентыдемдышаш. Текстлан планым ыштышаш	Текстым кучыкын ка-ласкалыме годым цитатым чын ойырен моштышаш. Тезис сынан планлан кулеш ойлончым текст гыч ойырен моштышаш.	Енын илыш корныжым тунемын, шкалан корным ужын моштышаш.	«Айдемын литерату-рыш кор-ныжо» теме дене каласкалаш ямдылалташ.

15	С.Г. Ча- вайн. «Ото» почела- мут	У шинчы- машым налме урок	С. Чавайш>щ первый поче- ламутшыш щочмыжо. Туҕгалше поэтын моторлык нерген умылы- машыже.	С.Г. Чавайн ильш корныж нерген ешартыш источникла гыч палыме лийшаш. Сылнымут мастарый ильппыж нерген кучык хронологий таблицым ыштын!аш. «Ото» почеламутым сылнын лудаш тунемшаш. Лудаш партитурым ыштышаш.	Хронологий таблицын кулешлык-шым умылышаш. Почеламутым лончылен моштышаш.	Айдемын ильин корныж почеш хронологий таблицым ыштышаш. Почеламутым йукым чын шынден лудын моштышаш. Партитурым кучылт моштышаш.	Ыштыме пашам шке тергаш тунемшаш. Шонымаш- ке шуаш полшышо эн куштылго корным му- шаш.	«Ото» поче- ламутым ушеш ту-немаш.
16	Н.С. Мухин. «Ото» почела- мут	У шинчы- машым налме урок	Поэтын ильш корныж деңе палыме лиймаш. «Ото» почеламу- тым лончы- лымаш.	Поэтыш ильш корныж нерген ешартыш источникла гыч палыме лийшаш. Сьшнымут мастарыш ильшыж нерген кучык хронологий таблицым ыштышаш. Почеламу- тым лончылышаш да сылнын лудаш тунемшаш. Лудаш партитурым ыштышаш.	Хронологий таблицын кулешлык- шым умылышаш. Почела- мутым лончылен моштышаш.	Айдемын ильш корныж почеш хронологий таблицым ыштышаш. Почеламу- тым йукым чыш шынден лудын моштышаш. Партитурым кучылт моштышаш.	Ыштыме пашам шке тергаш тунемшаш. Шонымашке шуаш полшышо эн куштылго корным мушаш.	«Ото» поче- ламутлан планым ышташ, сылнын лудаш тунемаш.

17	Н.С. Мухин. «Кайык-влак», «Иолагай ден Пулагай» почеламут-влак	Ушинчы-машым налме урок	Почеламут-влакыш геройыштын койыш-шоктышыштым лончылы-маш. Текст-влакым лудаш тунем-маш.	Авторын калык ойпогым моштен кучылтмыжым ончыктен моштышаш. Почеламут-влак почеш планым ыштышаш. Текст-влакым йукым чыш шынден лудаш тунемшаш.	Почеламут текст-влакым лончылаш тунемшаш.	Почеламут текст-влак почеш планым ыштен моштышаш. Сылнын лудаш тунемме годым партитурым кучылтшаш.	Вес еньга ойгыжым умылыды-маш, його койыш порыш огыг шукто шоньмаш-влакым умылышаш.	«Иолагай ден Пула-га йын ойгышгг» теме дене устный текстым ямдылаш.
18	Г.Микай. «Маскаиге» басне	Ушинчы-машым налме урок	Поэтыш илыш корныж дене палдары-маш. Басне нерген умылы-машым пуы-маш. Маскаигын образшым лончылы-маш. Басным лудаш тунем-маш.	Учебникысе текстым умылаш тыршен лудшаш. Баснын содержанияжым умылышаш. Иукым чыш шынден лудын моштышаш. Баснын туй шо-нымашыжым шке шомак дене каласен кертшаш.	Иодышлан чыш да раш вашмутым пуышаш.	Басне текстым йукым вацталтен лудшаш. Текст содержанияж почеш иктешлы-машым ыштен моштышаш.	Маскаигын гай койыш порыш ок шукто -шоньмашым умылышаш.	«Маскаиге» Басне текстлан Планым чонаш

19	Г.Микай. «Пормо» басне	У шинчы- машым налме урок	Басне нерген умылы- машым пепгыдем- дымаш. «Пормо» баснын со- .держ- нийжым лончылы- маш. Басным сылнын лу- даш тунем- маш. <i>Лит.</i> <i>теории:</i> басне. Эзоп йылме. Сюжет. Туштымой. Мораль. Танастары- маш. Юмор., сатир.	Баснын тун содержанийжым умылышаш. Текстым йукым чыш шынден лудшаш. Шындыме йодыш- влаккан чыш да раш вашмутым пуышаш. Партиурим ыштышаш, лит.теорий гыч шинчымашым налшаш.	Йодышлан чыш да раш вашмутым пуышаш.	Басне текстым йукым вашталтен лудшаш. Текст содержаний почеш иктешлы-1 машым ыштен моштышаш	Шонтыевг дең пормын койыш-шок- тышышт нерген ик- тешлы- машым ыштышаш.	«Пормо» басне текстым ушеш тунемаш.
----	------------------------------	---------------------------------------	---	--	---	---	---	---

20	«Могай аидеым огыт пагале?» текст	Йылме лывыртыме урок	Тунемме произведений-влакым иктешлен, «Могай аидеым огыт пагале?» вуймутан текстым возы-маш.	Н. Мухинын «Кайык-влак», «Йолагай ден Пулагай» почеламутшо-влак, Г. Микайын «Маскаше», «Пормо» басныже-влак почеш иктешлы-машым ыштышаш. Возышаш текстлан шганым чонышаш	Тунемме произведений-влак почеш иктешлымашым ыштышаш. Сочинений возымо навыкым виянгдышаш. Текстлан Планым ыштен моштышаш.	Икмыняр текстым иктешлен кертшаш. Ыштыме пашам шке аклаш тунемшаш, ойырымокорнын чын але йонгылыш улмыжым шижшаш. Иктешлымашым ышташ тунемшаш	Йбрдымб койышан аидеым чыланат шукалыт - шоны-машым умылышаш.	Мбнтылан паша ок тгуалт.
21	Программе почеш темлыме произведений-влак	Урок деч ордыжышто лудмо произведений-влакым лончылымо урок	Программе почеш пуымо произведений-влакым лончылы-маш.	Кажне йочалан поена пуымо произведений-влакым лончышышаш - темыже, тун шонымашыже, героин-влакше, сюжет корнын виянгмыже. Поснак шарнымашеш кодшо ужашым турыс каласкальпаш.	Шкет евглан пуымо поена пашам шуктыпдаш.	Темлыме текстеште кулеш информацииым шке семын кычал мушаш. Ямдылыме пашан ситыше улмыжым шке шижшаш. Лектын кертше иодышым шижшаш. Шке шонымашым монолог семын ойлышаш, колыштшо-влаклан ушандарен ойлышпаш.	Иктакгаш-влак ончылно шкем пентыдын кучышаш, йылме этикетым шуктышаш. Кулеш го-дым тунык-тышо деч полышым йодын мошты-^ шаш. Йол-ташыш ойжым кольпит моштышаш.	Йолташ-влакын ойышт почеш келшыше произведенийым лудаш.

22	М. Шкетан. «Мичун уке ачажат...» ойлымаш	У шинчымашымналмеурок	Писательнын илыш корныжо да творчествыж дене палдарымаш. Кодшо курымысо 20-шо ийласе илыш чыным ончыктымаш. Ойлымашын геройжо-влак дене палдарымаш. Ойлымашын 1 — 2-шо ужашла-жым лудыш лончылымаш.	М. Шкетан нерген текстым лудшаш, тунгжым шарнышаш. Туныктышыш мутшо гыч кодшо курымын 20-шо ийласе илыш нерген пален налшаш. Ойлымашын кок ужашыжым лудшаш. Йодышлан чын да раш вашмутым пуышаш.	Ойлымашыште ончыктымо суретын виян толмо корныжым шижаш тунемшаш.	Лудмо годым кулеш информацийым шарнаш тыршышаш. Текстыште ончыктымо неле суретым келшыше йук дене лудшаш. Шындыме йодышлан чын да раш вашмутым пуышаш. Текстипте пуртус суретын рольжым шижшаш.	Енг кумылым, ойгочым шижаш да весым чама-наш тунемшаш.	«Мичу евг суртышто» устный текстым ямдылаш.
----	--	-----------------------	---	--	---	---	--	---

23	М. Шкелтан. «Мичун уке ачажат...» ойлымаш.	Шинчымашым пентыдемдыме урок	Ойлымашын 3 - 6 - шо ужашлажым лудын лончылымаш. Йодыш-влаккан вашмутым пуымаш. Тун герой-влакын койыш-шоктышыштым лончылымаш. <i>Лит. теорий:</i> ойлымаш. Сюжет. Пейзаж. Повество-	Ойлымашысе ужаш-влакым иukum чын шынден лудшаш, иодыш-влаккан чын да раш вашмутым пушаш. Герой-влакым койыш-шоктышыштым ончен тушкалышаш. Литератур теорий гыч шинчымашым налшаш.	Иukum чын шывден лудшаш. Текст кузе чогалтым эскеры-	Лудмо годым кулеш информации шарнаш тыршышаш. Содержаний почеш иктешлыма-шым ыштен кертшаш. Герой-влакым койыш-шок-тыш дене тушкалышаш	Ожнысо неле ылыш ден кызытсе ылышым танастарен моштышаш, тунемаш кулешлыкым умылышаш	Ойлымаш почеш «Мичун ылышыже» луман тезис сынан планым чонаш
----	--	------------------------------	--	---	--	--	--	--

24-25	«Мичун шке ончыкылыкшы верч кучедалмыже» текст	Йылме лывыртыме урок	М. Шкетанын «Мичун уке ачажат...» ойлымашыж почеш тунг геройш илыш корным рашемдымаш	Мичун неле илыш деч утлаш тыршымым тун: верыш луктын, текстым чонышаш. Сочиненийлан планым ыштыпнаш. Текст чоналте законным шуктен пашам ыштышаш.	Тунемме произведений гыч кулеш верым ойырен, иктешлыма-шым ыштышаш. Сочинений возымо навыкым виянгдышаш. Текстлан планым ыштен моштышаш	Марий йылме поянлыкым возымаште кучылт моштышаш. Ыштыме пашам шке аклаш <u>тунемшаш</u> ойырымо кориын чыш але йонылыш улмыжым шижшаш. Иктешлыма-шым ышташ тунемшаш	Айдеме, шукыж годым, шке пиалжым шке чона -шонымашым умылышаш.	Монтылан паша ок пуалт.
-------	--	----------------------	--	---	---	---	--	-------------------------

26	Шабдар Осып. «Тушка вий дене» повесть	У шинчымашым налме урок	Писательыш илиш корныж дене палдарымаш. Повестьыш кучьж содержанийже, герой-влакше нерген каласкалы-маш. «Тошто сад», «Шыже паша» ужаш-влакым	Шабдар Осып нерген статья лудшаш, тунжым шарнышаш. Повесть гыч палемдыме ужаш-влакым шке семынат, йукунат лудшаш. Лудмо почеш герой-влакын лумыштым возен лукшаш. Шыжым садыште ыштыме паша	Текст гыч кулеш верым ойырен луктыш лудаш тунемшаш. Иодышшан вашмутым чыш да раш пуышаш.	Лудмо годым кулеш информацийыш шарнаш тыршышаш. Сoderжаний почеш иктешлы-машым ыштен кертшаш. Герой-влакым	Тушка па-шан онай да кулешан улмыжым умылышаш.	Повестьы-се моло ужаш-влакым лудаш.
27	Шабдар Осып. «Тушка вий дене» повесть	Шинчымашым пентыдемдыме урок	Повесть гыч «Шошым», «Кеггеж», «Олма погымаш» ужаш-влакым лончылы-маш. Повестьыш йышме ойыртежым рашемдымаш. <i>Лит. теорий:</i> портрет.	Повесть гыч палемдыме ужаш-влакым шке семынат, йукунат лудшаш. Шындыме йодыш-влакын чын да раш вашмутым пуышаш. Тунык-тышын палемдыме ужашыште сылнештарыме йбн-влакым мушаш. Литератур теорий гыч шинчымашым налшаш.	Йодышлан чын да раш вашмутым пуышаш. Текст гыч кулеш верым ойырен луктыш моштышаш.	Лудмо але колыштмо годым кулеш информацийым шарнышаш. Прозо йыл-мым лончылаш тунемшаш. Прозаический тек-стым йукым чыш шынден лудыш моштышаш.	Кугыенын йоча коллектив ыште рольжым палышаш.	Шошым пакчаште ыштыме паша радамым план семын возаш.

28	М. Казаков. «Миша» почеламут	У шинчымашымналмеурок	Поэтын илиш кор-ныжо да творчествож дене палдары-маш. «Миша» почеламутым лудыш лончылы-маш.	М. Казаков нерген статья лудшаш да тунжым шарнышаш. «Миша» по-челамутым сылнын лудаш тунемшаш. Лудаш тунемаш партитурым ыштышаш. Текст почеш планым чонышаш. Почеламутын	Текст гыч кулеш верым ойырен луктын моштышаш. Почеламутлан партитурым ыштышаш. Текстым йышме могы-рым лончылышаш.	Лудмо але колыштмо годым кулеш информацийым ойы-рен луктын да шарнен моштышаш. Поэтический текстым лудыш моштышаш.	Шочмэл да поена айдеме кокл.асе <i>калым</i> палышаш. Шочмэлым йбатымаш изи годымак туналмым палышаш	«Миша» по-челамутым наизусть тунемаш.
29	И. Одар. «Таргылтыш» ойлы-маш	У шинчымашымналмеурок	Писательын илиш кор-ныжо да творчествож дене палдары-маш. «Таргылтыш» ойлымашым лудыш лончылы-маш.	И. Одар нерген статья лудшаш да тунжым шарнышаш. Ойлымашым йукым чын шынден лудшаш. Текстеште ончыктымомарий суан йула гыч ужаш, эртарыме модыш нерген мыняр-гынат шинчы-машыже лийшаш.	Текст гыч кулеш верым ойырен луктын моштышаш. Диалоган ужашым роль дене лудыш моштышаш.	Текст гыч кулеш информацийым, ойырен луктын, вес пашаште кучылт моштышаш. Ойлымашын эн пусб ужашыштыже авторын йылмыжым	Ильпын турло йыжыныштыже йбиым муын мошташ тунемшаш.	Ильшыш-те лийше онай нерген устный текстым ямдылаш.

29	И. Одар. «Таргыл-тыш» ойлымаш	У шинчы-машым налме урок	Писательын илыш корныжо да творчествыж дене палдары-маш. «Таргыл-тыш» ойлы-машым лудыш лончылы-маш.	И. Одар нерген статья лудшаш да тунжым шарнышаш. Ойлымашым йукым чын шынден лудшаш. Текстеште ончыктымо марий суан йула гыч ужаш, эртарыме модыш нерген мыняр-гынат шинчы-машыже лийшаш.	Текст гыч кулеш верым ойырен луктын моштышаш. Диалоган ужашым роль дене лудыш моштышаш.	Текст гыч кулеш информацийым, ойырен луктын, вес пашаште кучылт моштышаш. Ойлымашын эн пусб ужашыштыже авторын йылымыжым	Ильпын турло йыжыныштыже йбиым муын мошташ тунемшаш.	Илышыш-те лийше онай нерген устный текстым ямдылаш.
30	Н. Ильяков. «Латик кролик» ойлымаш	У шинчы машым налме урок	Писательын илыш корныжо да творчествыж дене палдары-маш. «Латик кролик» ойлымашын темыже да тун шоимашыжым лончылы-маш.	Писательын илышыже да творчествыж нерген учебникысе статья лудшаш да тунжым шарнышаш. «Латик кролик» ойлымашым лудшаш да тугт шоимашыжым умылышаш	Йукым чын шынден, текстым лудшаш. Шындыме йодыш-влак чын да раш вашмутым пуыгааш	Текст гыч кулеш информацийым налын моштышаш. Герой-влакын койыш-шоктышыштан, ыштыме пашаштан акым пуэн кертшаш. Герой олмышко шкем шынден кертшаш, нунын ончылно шогышо йодышлан ваш-	Ешыште ача ден аван рольышт шотышто шоналтышаш. Удырамаш могай лийшаш? Поръеным кузе воспитатлаш? Кушно шындыме йодыш-влак	Ешыште могай кыл аван рольышт шотышто шоналтышаш. Удырамаш могай лийшаш? Поръеным кузе воспитатлаш? Кушно шындыме йодыш-влак

31	Н. Ильяков. «Латик кролик» ойлымаш	Шинчымашым пентыдемдыме урок	Ойлымашын содержания, герой-влакын койыш-шоктышышгтым лончылы-маш	Геройын ешыж нерген пален налме шинчымашым иктешлышаш. Тунг геройын шижмашыже-влакым лончылышаш. Текстште калыкмут-влакын верыштым рашемдышаш	Текстым лудмо але колыштво годым кулеш информацийым ойырен моштышаш	Геройын тун шоимашыжым рашемдышаш. Шке шоны-машым ушандарен умылтарен моштышаш. Ушандараш цитате-влакым кучылт моштышаш	Геройын чыным каласен кертмыжым аклышаш.	«Геройын ыштыме пашажым мый кузе аклем?» - теме дене устный текстым ямдылаш
32	«Йонылыш» етым торлаш виет ситамо?	Йылме лывыртыме урок.	Н. Ильяковын «Латик кролик» ойлымашысе геройын пашажым аклымаш. Витян олмышто мый кузе ыштем ыле? - йодышлан вашмутым пуымаш.	Ойлымашыште тургыжланы-машым лукшо верлам ойырышаш. Текст возаш планым ыштышаш. Шкем Витян олмышто ужын, шонкалымашан текстым возышаш.	Тунемме произведенийгыч кулеш верым ойырен, гос-те шлы-машым ыштышаш. Сочинений возымо навыкым вияндышагя. Текстлан	Возымаште марий йылме поянлыкым кучылт моштышаш. Ыштыме пашам шке аклаш тунемшаш, ойырымо корнын чын але ионылыш	Шке йонылышыжым жапыштыже торлен кертше веле чын айдеме лийын кертеш шоны-машым умылышаш.	Монтылан паша ок пуалт.

33	Программе почеш темлыме произведений-влак	Урок деч брдыжышто лудмо произведени-влакым лончы-ЛЫМО урок	Программе почеш ггуымо произведений-влакым лончылымаш.	Кажне йочалан поена ггуымо произведении-влакым лончылышаш - темыже, тун шонымашыже, герой-влакше, сюжет корнын вгоигмыже. Поснак шарнымашеш кодшо ужашым турыс ка-	Шкет егглан ггуымо поена пашам шуктышаш.	Темлыме текстеш кулеш информацииым шке семын кычал мушаш. Ямдылыме пашан ситыше улмыжым шке шижшаш. Лектын	Иктагаш-влак ончылно шкем пентыдын кучышаш, йылме этикетым шуктышаш. Кулеш годым туныктышо деч полышым йодын	Йолташ-влакын ойышт почеш келшыше произведенийым лудаш.
34	А. Александров-Арсак. «Тау, авай» почеламут	У шинчымашым налме урок	Ешартыш литератур почеш поэтын илыш корныж дене палдарымаш. «Тау, авай» почеламутым лончылымаш.	Ешартыш литератур почеш поэтыш илыш нерген информацийым налшаш. Почеламутын темыже ден идейжым рашемдышаш. Лирический геройын илыш корныжым рашемдышаш.	Почеламутым лончылаш тунемшаш	Лудмо але колыштмо годым кулеш информацийым налын моштышаш. Йукым чын шынден лудын моштышаш.	Айдемын илышыштыгже аван вержым умылышаш.	Почеламутым сыглын лудаш тунемаш.

35	З.Дудина. «Авай дене пырля» почеламут	У шинчы-машым налме урок	Ешартыш литератур почеш поэтын илыш корныж дене падцары-маш. «Авай дене пырля» почеламутым лончылы-маш.	Ешартыпн литератур почеш поэтын илыш корныж нерген информацийым налшаш. Почеламутын темыже ден идейжым рашемдышаш. Текстым сылнын лудаш тунемшаш. Партитурым	Почеламутым лончылаш тунемшаш. Лудаш полшышо партитурым ыштышаш.	Лудмо але колыштмо го дым кулеш информацийым налын моштышаш. Йукым чын шышден лудын моштышаш.	Айдемыш эн лишыл енже — ава. Тудо йочалан эн кугу энгертыш. Тыгай шонымашыш умылышаш.	Почеламутым наизусть тунемаш.
36	Программе почеш темлыме почеламут-влак	Урок деч ордыжышт о лудмо почеламут-влакым лончылым о урок.	Программе почеш пуымо почеламут-влакым лончылымаш. Текстын темыже да тун шонымашыже. Лирический геройын шижмашыже-влак. Сылнештарыме йон-влак.	Кажне йочалан посна пуымо произведений-влакым лончылышаш – темыже, тун шонымашыже, сылнештарыме йонжо-влак. Почеламутым турыс сылнын лудын пуышаш.	Шкет енлан пуымо посна пашам шуктышаш.	Темлыме текстыште кулеш информацийым шке семын кычал мушаш. Лектын кертше йодышым шижшаш. Шке шонымашым монолог семын ойлышаш, колыштшо-влак лан ушандарен ойлышаш.	Иктанаш-влак ончылно шкем пенгыдын кучышаш, йылме этикетым шуктышаш. Кулеш го дым тунуктышо деч полшышым йодын моштышаш. Йолташын ойжым колышт моштышаш.	Йолташ-влакын ойышт почеш келшыше произведенийым лудшаш.

37	«Аваем, шергакане м...»	Йылме лывыртым е урок.	Ава нерген тунемме произведений -влакым иктешлымаш. Шке ава нерген сылнымутан екстым возымаш.	Поэт ден писатель-влакын ава нерген возымыштым шарналтышаш. Шке аван сын-кунжым, койыш-шоктышыжым моктышаш. Возышаш текстлан планым чонышаш. Сылнымутан текстым возышаш.	Сочинений возымо навыкым вияндышаш. Текстлан планым ыштен моштышаш	. Возымаште марий йылме мут поянлыкым кучылт моштышаш. Ыштыме пашам кузе аклаш тунемшаш, ойырымо корнын чын але йонылыш улмыжым шижшаш. Иктешлымашым ышташ тунемшаш.	Шке ава деч лишыл айдеме уке шонымашын чынлыкшым умылышаш	Монгылан паша ок пуалт.
----	-------------------------	------------------------	---	--	--	--	---	-------------------------

38	К. Беляев. «Изи тумо» ойлымаш	У шинчы-машым иалме урок	Учебникысе текст почеш писательын илыш корныж нерген пален налмаш. «Изи тумо» ойлымашын содержания дене палда-рымаш.	Текст гыч кулеш информацийым ойырен луктын шарнаш тыршы-таш. Текстым йукум чын тындыден лудшаш. Шындыме йодышлан чын да раш вашмутым пуышаш.	Ойлымаш гыч ужашым сылнын лудшаш. Текстын темыжым рашемдышаш.	Лудмо але колышгмо годым кулеш информацийым налын моштышаш. Шке шоны-машым, ушандарен, монолог семыш ойлен моштышаш.	Текстын вуймутшо ден герой коклаште ик-гайлыкым шижшаш.	«Павликат изи тумо» теме дене устный текстым ямдылаш.
39	К.Беляев. «Изи тумо» ойлымаш	Шинчы-машым пентыдемдыме урок	«Изи тумо» ойлымашын темыже ден тун шоны-машыжым рашемдымаш. Тун геройын образ шым лончылы-маш. Текстыпге авторын вержым	Тун геройын илышыжым умылен налшаш. Шындыме йодышлан чын да раш вашмутым пуэн кертшаш. Авторын але лирический геройын - Павликын - илышышгыже вержым шижшаш.	Ойлымашын темыже ден идейжым рашемдышаш.	Лудмо але колышгмо годым кулеш информацийым налын моштышаш. Шке шоны-машым, ушандарен, монолог семын ойлен моштышаш.	Шке ончыл-ныжо цельым ужшо айдеме кечкунамат шонымаш-кыже шуэш ойын чылык-шым умылышаш.	«Павлш< поэт лиеш» але «Нельлык айдемым пентыдемда» теме дене устный текстым ямдылаш.

40	В. Колумб. «Чодырайомак» почела-мут	У шинчы-машымналмеурок	Учебникысе текст почеш авторын илиш корныжо да творчест-выж дене палыме лиймаш. «Чодырайомак» почеламу-тын темыже ден тун шоны-машыжым рашемды-	Текст гыч кулеш информацийым ойырен луктын шарнаш тыршы-шаш. Текстым сылнын лудаш тунемшаш. Почеламутын темыже ден идейжым рашемден кертшаш. Шке шонымаш дене шыже чодыраш миен толын кертшаш.	Почеламутым лончышымонавыкым виянгдышаш.	Лудмо але колыштмо годым кулеш информацийым налын моштышаш. Шке шоны-машым, ушандарен, монолог семын ойлен моштышаш.	Поро шоны-машан айдеме чыла вереат шканже куаным муэш - ойын чынлык-шым умышышаш.	«Икана чодыраште» вуймутан текстлан тезис сынан планым ышташ.
41	А. Федоров. «Выле-выле», «Турый», «Шугапык» ойлы-маш-влак	У шинчы-машымналмеурок	Ешартыш литератур почеш писательын илиш корныжо да творчест-выж дене палдары-маш. Пуртус суретлам ончыктышо изи ойлы-	Писательын биографийже гыч тук вер-влакым шарнышаш. «Выле-выле», «Турый», «Щушпык» ойлымаш-влакым йукым чын шынден лудшаш. Ойлымаш-влакын темыштым ончыктен кертшаш. Шындыме иодышлан чын да раш вашмутым пуышаш.	Пуртус суретым ончыктышо кучык ойлымаш-влакы ойыртемаштым шижаш тыршышаш.	Лудмо але колыштмо текст гыч кулеш ин~формацийым налын моштышаш. Йукым чыш шынден лудын моштышаш.	Кычалше, палаш тыршыше айдеме пуртус суретыштат сыл-нылыкым ужеш - шонымашым умылышаш.	«Он-айже воктенак» теме дене кайык нерген изи текстым ямдылаш.

42	Шадт Булат. «Ший памаш» почеламут	У шинчы-машым налме урок	Поэтын илышыже да творчест-выж дене падары-маш. «Ший памаш» почеламутым лончылы-маш. <i>Лит. теорий:</i> лирический почеламут. Рифме.	Поэтын биографийже гыч тун вер-влакым шарнышаш. «Ший памаш» почеламутын содержанийжым умылышаш. Текст чоным ойыртемым шижшаш. Йылме сылнылыкым ончыктышаш. Почеламутым	Почеламутым лончылымо навыкым вшпгдышаш.	Лудмо але колыштмо текст гыч кулеш информацийым налын моштышаш. Йукым чын шынден лудшаш.	Пуртус сылнылыкым ужын моштышаш да тудым толшаш тукумлан арален кодышаш нерген умьшышаш.	«Ший памаш» почеламутым наизусть тунемаш.
43	«Кевгезым чодыраште» текст	Йылме лывыртеме урок	Шочмо пуртусын поянлыкшым, сылнылыкшым сылнымут полшымо дене ончыктымаш.	Уш дене кенеж пагытыш пбртылшаш. Чодыраште ужмо суретым, вашлийме кайык ден янлыкым шарналтышаш. Лийыш кертше событий нерген шоналтышаш. Текстлан шшным чонышаш. Сылнымутан текстым возышаш	Сочинений возымо навыкым виянгдышаш. Текстлан планым ыштен моштышаш.	Марий йылме поянлыкым возымаште кучышт моштышаш. Ыштыме иа шамшке аклаш тунемшаш, ойырымо корнын чын але йонылыш	Айдеме пуртус дене келшен илышаш, тудын моторлыкшым ужыш моштышаш, поянлыкшы-лан оршаш - шоныма-шым умьльпнаш	Монгылан паша ок пуалт.

44	Программе почеш темлыме произведений-влак	Урок деч брдыжышто лудмо произведений-влакым лончылымо урок	Программе почеш пуымо произведений-влакым лончылы-маш.	Кажне йочалан поена пуымо произведений-влакым лончыльпаш - темыже, туншонымашыже, герой-влакше, сюжет корнын виан-мыже. Поснак шарнымашеш кодшо ужашым турыска-ласкалышаш.	Шкет англан пуымо поена пашам шуктышаш.	Темлыме текстннте кулеш информацийым шке семын кычал мушаш. Ямдылыме пашан ситыше улмыжым Шкешоны-машым монолог семын ойлышаш,	Иктаигаш-влак ончылно шкем пентыдын кучышаш, йылме этикетым шуктышаш. Кулеш го-дым тунук-тышо деч полышым йодын моштышаш. Йол-ташын ойжым колышт моштышаш.	Йолташ-влакыш ойышт почеш келшыше произведенийым лудаш.
45	С. Вишневский. «Марий Эл» почеламут	У шинчымашым налме урок	Учебникысе текст почеш поэтыш илыш корныжо да творчест-выж дене палыме лиймаш. «Марий Эл» почеламутым ЛО1МЫЛЫ-маш. Тыгаяк луман муро дене палыме	Поэтын биографийже гыч тун вер-влакым шарнышаш. Текстым йукым чын шынден лудшаш. Почела-мутын йылмыжым лоичышышаш. Почеламут негызеш возымо мурым мураш тунемшаш.	Почеламутым лончылымо навикым вияпдышаш.	Лудмо але колыштмо текст гыч кулеш информацийым налыш моштышаш. Йукым чын шынден лудшаш.	Шочмо кундемын моторлыкшым ужшаш да тудын дене кугешнаш тунемшаш.	«Марий Эл» почеламутым наизусть тунемаш.

46	Надежда Сильби. «Шум- бел Чуваш мландем» почеламут	У шинчы- машым налме урок	Ешартыш литератур по поэтын илыш кор- ныж дене палдары- маш. «Шумбел Чуваш мландем» почела- мутым лончылы- маш, чеш	Поэтын илышыж гыч тун вер-влакым шарнышаш. Текстым йукым чыш шышден луд- шаш. Кусарыме почеламутын йылме ойыртежым лончылышаш	Почеламу- тым лончылымо навыкым виякдышаш	Лудмо але колыштмо текст гыч кулеш ин- формацийым нальга моштышаш. Йукым чыш шынден лудшаш	Пошкудо калык Литератур дене па- ЛЫМв ЛИЙ- шаш. Кажне айдемылан шочмо- кушмо верже эн лишыш, шерге ул- мым умылышаш	Почеламу-тым Сылныш лудаш ту-немаш
----	--	---------------------------	---	---	---	--	---	------------------------------------

47	Программе почеш темлыме произведений-влак	Урок деч брдыжышто лудмо произведений-влакым лончылымо урок	Программе почеш пуымо произведений-влакым лончылы-маш. Произведенийын темыже, туп шонымашыже, геройжовлак.	Кажне йочалан поена пуымо произведений-влакым лончылышаш - темыже, тун" шонымашыже, герой-влакше, сюжет корнын вшнтмыже. Поснак шарнымашеш кодшо ужашым турыс каласкалышаш.	Шкет енлан пуымо поена пашам шуктышаш.	Темлыме текстшыте кулеш информацийым шке семын кычал мушаш. Ямдышыме пашан ситыше улмыжым шке шижшаш. Лектын кертше йодышым шижшаш. Шке шоны-машым монолог семын ойлышаш, колыштшовлаклан ушандарен ойлышаш	Иктаншн-влак ончышно шкем пентыдын кучышаш, йылме этикетым шуктышаш. Кулеш го-дым тунук-тышо деч польшым йодын моштышаш. Йолташын ойжым ко-лышт моштышаш	Йолташ-влакын ойышт почеш келшыше произведенийым лудаш.
----	---	---	--	---	--	---	--	---

48-49	«Шочмо верем» текст	Йышме лывырытyme урок	Шочмо пуртусын поянлыкшым, шочмо ялын, верын сылнылыкшым сылнымут полшымо дене ончыктымаш.	Шочмо кундемын моторлыкшо нерген поэт ден писатель-влакын возымыштым шарналтышаш. Серышаш текстлан планым чонышаш. Сылнымутан текстым возышгаш.	Сочинений возымо навыкым вияндышаш. Текстлан гшаным ыштен моштышаш.	Марий йышме поянлыкым возымаште кучылт моштышаш. Ыштыме пашам шке аклаш тунемшаш, ойырымо корнын чын але йонылыш улмыжым шижшаш. Иктешлымашым ышташ тунемшаш.	Шочмо ялым, ве-рым, элым моктышаш, нунын дене кугешнышаш.	Монтылан паша ок пуалт.
50-51	Ешартыш жап	Уроклаште тунемме произведений-влакым шарналты маш						А.Спиридонов , А.Мокеев «Югорно» эпосым лудаш

Умылтарен возымаш

«Марий литератур. Тун школлан примерный программыште» палемдыме: «Марий литератур» предмет дене примерный программе кугыжаныш образовательный стандартын федеральный компонентше да моло нормативно-правовой документ-влак негызеш возалтыш. Тудо стандартыш содержанияжым рашемда, литератур предметын ойыртежым да содержанияжым, тунемше-шамычын ииготыштым да шинчымаш кукшытыштым шотыш налын, шочмо сылнымутым тунемме виктышым ончышта». Тиде программым ылышыш пурташ темлыме паша полшышаш.

Илыш дене төр кайыше, чыла шотыштат виянше самырык тукумым куштымаште литератур предметым школ курсышто нимогай вес урокат алмаштен ок керт. Лач тиде уроклаште гына туньштышо йочан чонжо дене, тудын моторлыш нерген умылымашыж дене, шочмо калыкын моло калык коюташте верже, тудын историй да культуржо нерген сышнымут полшымо дене пашам ышта. А тиде сылнымутшо йочалан изинек палыме шочмо йылмыж дене кылдалтын.

Литератур предметым тунеммаш тун школышто тыгай шонымаш-влакым (цельым) шукташ виктаралтын:

- чоншижмашыж дене виянше, шке калыкшым йоратыше, воктенысе калык-влакым пагалыше, кугу России элнам йоратыше да жаплыше айдемым кушташ;
- уш-акыл дене виянше, ум кычалше, ончык эреак каяш тыршыше самырык тукумым ямдылаш;
- сылнымутан произведенийыш ончык ужшб кумылжым улышыш, тудын чонатмывжым лончышен моштышо, илыш дене чак кылдалтмывжым шижше тунемшым кушташ;
- сылнымутан текстым сылныш, улылаш лийшын лудаш туныкташ;
- мутмастарын возымо текстшым лончылаш, герой-влакын койыш-шоктышышлан акым пуаш туныкташ, тыгак шке семын сылнымутан текстым возаш туныкташ;
- возышаш материалым радамын чумыраш, иктешлаш, кулешым ойыраш, турло источник дене паша ышташ туныкташ;
- сылнымутан произведений гыч сай могырым ойыраш, чын герой-влакын койышыштым аклаш да нунын гай лияш тыршаш кумылым лукташ.

Литератур предмет дене палемдыме шонымашыпке шуаш школын тун задачиже-влакым шуктыман:

туныктымо программе ФГОС-ын йодмыжлан келыштаралтыш;

- туналтыш класслаште тунемме материал деч кұрылтыш лийшаш огыл;
- чыла йоча ик семынак ситышын шинчымашым налын кертшаш - тазалык дене йондымылыканат, ешлан кбра ойыртегалтше йоча-влакат;
- ача-аван, школын, туныктышын, школысо моло пашаен-шамычынат кулеш наре да келшен толшо йодмашышт лийшаш;
- тыгодым кажне йочан посна ойыртежым, воспитаний могырым уто-ситыжым палыман, кұлеш корным ончыктен да пашам чын виктарен моштыман;
- урок да урок деч ордыжысö пашам ваш клдыман да ик корно дене виктарыман;
- моло йоча деч ойыртегалтше икшыве-шамычым ужын моштыман - утларак ончык каен кертше да вараш кодын кертше-влакым шижман; нунын дене кұлешан пашам жапыштыже да кұлеш наре ыштыман;
- түрлө учашымаш, проект да шымлымаш паша-шамычым шуктен шогыман;
- йоча-влакым, нуныш ача-аваштым школ пашаш моштен ушыман;
- тунемше-шамычым школ да воктен кундемласе илыш торсырым ужаш да тудым уэмдаш, торлаш ушаш тыршыман;
- изинек ончыкылык пашам ойыраш, илышыште кұлешан айдеме лияш ямдылыман;
- эреак йоча-влакын тазалышышт верч тургыжланыман, тудым пентыдемдаш тыршыман.

Палемдыме задаче-шамычым шуктымаште шочмо йылмын да сылнымутан литературынын рольышт моткоч кугу. Шукыж годым ыштышаш паша литератур геройын илышыжым лончылымо годымак ышталтеш. Тыгеже, лончылымо произведений-влак шке

сышнылыкышт денат, йочам воспитатлен кертше вийышт денат кугу кўкшытан лийшаш улыт.

Литератур курс сылнымутан произведенийым тунемме годым тыгай пашалашке энерта:

- тўрлө жанран текстым умылаш тыршен, шонкален лудмаш;
- сылнымутан текстым йўкым чын шынден лудмаш;
- текстым тўрлө семын каласкалымаш - тўрыс, кўчыкын, посна шонымашым ойырен луктын, кўлеш верым умылтарен, шкегыч ешарен;
- текст почеш тўрлө йодыплан вашмутым пуымаш;
- почеламутым але прозо дене возымо текстым наизусть тунеммаш;
- посна геройын койышыжлан але пўтынъ текстлан акым пуымаш;
- пўтынъ текстлан але посна ужашлан планым але план-тезисым ыштымаш
- произведений але посна герой нерген шонкалымашан сочиненийым возымаш;
- илышыште вашлиялтше але текстысе геройын койыш-шоктышысо пример почеш шкегыч текстым чонымаш;

- кўлеш информацийым тўрлө источниклаште кычал мумаш да нуным лончылен моштымаш;

- шкет але тўшкан проект пашам ышпмаш;
- ваш мутланаш, ен ойым колшпташ, умылаш тыршаш, кўлеш годым ен ойыш пураш, шке шонымашым ўшандарен ойлаш да кўлеш годым моштен ўчашаш туныктымаш.

Туныктымо предметын ойыртемеже

5-ше классыште тунемме предметын ойыртемеже семын «Марий литератур. Тўн школлан примерный программыште» палемдыме:

«5-ше классыште тунемше-влак системлыме литератур курсышко куснат. Литературым мут искусство семыш умылымаш, фольклор да сышнымутан произведенийлаште образым чопымо йбн-влакым рашемдымаш ондакысе лудмо опыт да у материал негызеш вияныт.

Тыште калык ойпого пояслык (йомак, калыкмут, тушто, калык пале, ойөрө) кумда верым налеш. Посна тушкам ыштат: шочмо литературлан негызым пыштыше сылнымут мастар-влакын творчествышт, йоча-шамычын илышыштым сўретлыше да пўртўс теме дене кылдалтше тўрлө жанран произведений-влак. Тўрыс лончылалтыт басне да литератур йомак жанр-шамыч. Кугу тўткыш сылнымут текстын ойыртемалтше палыжлан, образым рашемдымылан да тудым чопымо йөн-влаклан ойыралтеш».

Предмет дене ыштышаш паша

5-ше классыште тунемше-влак текст дене пашам ыштымьпшт годым утларакше сюжет вияным да герой-шамычын койыш-шоктышыптым эскерат. Нуно, йонылыш лийде, келшыше да келшыдыме герой-влакым ойырат, действий кузе вял толмым ончыктен кертыт. Урокышто утларак тўткышым геройыш молан тыге але туге ыштымыжлан ойырыман, умылтараш тыршыман.

Тиде классыште сылнымутан текстым лончылаш туньпетыман. Изирак текст гыч але ужаш гыч туналын, кугурак текст-шамычланат планым чопыман. Герой-влакым тушкалымым кулешан пашалан шотлыман. Тыгодым герой-шамычын мо дене икгай улмыштым палемдыман.

Текстым йылме могырым лончылымаш шке вержым мушаш. Сылнештарыме йбн-влакым кычалмаш, ойыртемалтше ойым палемден каласымаш йоча лексикым вияндаш полшат.

Утларак жапым текстысе ужаш-шамычым йукум чын шынден лудмылан ойырыман. Наизусть ойлымо годымат тидын нерген мондыман огыл.

Лудыш лекме деч вараг сылымутан текст айдеме деч вашке ок ойырло. Тидым шотыш налын, герой дене умбакыже мо лийын кертме нерген мутланымаш йоча йылмым да фантазийым вияпда, Садлан тиде йоным моштен кучылтман.

Текст почеш каласкалымаш нерген посна палемдыман. Лудмо текст почеш тўрыс шарнен каласкалыме деч посена утларак жапым кучыкемден, ойырен луктын, посна верым умылтарен, шкегыч ешарен каласкалымашлан ойырыман. Тыгодым йоча кўлешыжым ойыркалаш, иктешлаш, шонаш тунемеш.

Шке семын лудаш да лончылаш темлыме произведений-влакым кызытсе ылышын йодмыж семын эртараш тыршыман. Тыште турло йоным кучылташ лиеш - туийктышо шке шоналтен ямдылышаш.

Тунемме пашан лектышыже

Личностный лектыш

- шочмо калыкын да тыгак России да тунямбал калык-шамычын тувыраштым, ылыш-йула ойыртемыштым, чон поянлыкыштым сайыш палышаш; шке калыкым да Шочмэлым йбратышаш;

- тунеммашын кулешлыктым сайын умыдышаш, умбакыжат шке шинчымашым келгемден да шарен шогышаш; ылышыште шке вержым кычалташ; могай пашам ыштен кертмыжым палышаш;

- тўняужмашыж дене кажне калыкын, енын шкешотан улмыжым умылышаш, кызытсе шанче виянмым да мер ылыш кукшытым ужын да шижын моштышаш;

- кеч-могай енынат, калыкынат шкешотан улмыжым умылышаш, пагальшаш; тудын туняончалтышыжым, йылмыжым, йўлажым жаплышаш; моло ен-влак дене мутланышаш, нунын ойыштым умылышаш;

- изирак да кугурак, иктанаш-шамыч коклаштат, вес калыкын енже-влак коклаштат шкем кўлеш семыш кучышаш;

- школ да мер ылышыште шке кўлешлыкшым умылышаш да моло дене тўр пашам ыштышаш;

- яндар чонан поро айдеме лийшаш; самырык ен шке ыштыме пашажлан вуйын шогышаш, ойлымо шомакшылан мутым кучышаш;

- кеч-могай паша годынат, тыглай ылышыштат чыла денат мутланен моштышаш, ик ойыш шуаш тыршышаш;

- тўняште ылышын эн шерге улмыжым умылышаш; йыр пўртўсым аралаш кулмым палышаш;

- ешын, воктенысе лишыл ен-шамычын эн кўлешан да шерге улмыпгтым умылышаш да нуным аралаш кўлмым палышаш;

- шочмо, пошкудо да тунямбал калык-влакыш сылымут тўняштым тунемме гоч моторлык, патырлык нерген умылышаш.

Метапредметный лектыш

- тунеммашын кўлешлыкшым шке умылышаш, ончылан у задачым шынден кертшаш;
- шонымашке шумо корным шке ужын моштышаш, кўлеш годым шуко корно гыч иктым ойырышаш;

- шонымашке шуашлан ыштыме пашажым шке аклышаш, йонылышыжым муын моштышаш; кулеш гын, шонымашке вашталтышым пуртен кертшаш;

- тўналме пашан чын але чын огыл корно дене каяш туналме жапшым шижшаш, чынжым ойырышаш да мучашлан иктешлен моштышаш;

- пашаште тўрлө схеме, символ, модель ден пале-шамычым шкалан йўршым ыштен моштышаш але улшыжым кучылт кертшаш;

- улынен лудыш моштышаш; туныктыпо да иктанаш-влак дене пашам ыштен кертшаш; шкетын але группо дене ыштен кертшаш; учашымашке пурен але тушеч лектын моштышаш; шке шонымашым ушандарен ойлен кертшаш;

- йылме поянлыкым ылышын турло йыжынлаштыже кулеш семын кучылтшаш; ойлымо да возымо йышмым моштен кучылтшаш;

- кызгытсе информационно-коммуникационный технологийым кучылт моштышаш.

Предметный лектыш

- сылнымутан произведенийлаште нӧлталме тӱн проблеме-шамычым ужын да аклен моштышаш;
- литератур произведений да тудым возымо жап кокласе кылым умылышаш, сылнымутышто нӧлталме курымашлык да тачысе кечын нравственный негызшым рашемдышаш;
- литератур текстым лончылен моштышаш: род ден жанр ойыртемем, темым, тӱн шонымашым, возышын кумылжым шижшаш, герой-влакын койыш-шоктышыштым рашемдышаш, ик але икмыняр произведешшысе герой-шамычым танастарен аклышаш;
- произведенийын сюжет элементшым, чоналтмыжым йылмыжым, сӧрастарыме йӧн-влакым рашемдышаш, идейно-художественный содержанияйжыш почмаште нунын верыштым палемдышаш;

Сылнымутан произведенийы лончылымаште литературшанче терминологий дене пайдаланен моштышаш;

- литератур полшымо дене шочмо калыкнан илен толмо корныжым, ойыртемалтше койыш-шоктышыжым, кӧргӧ чон моторлыкшым, тӱвыражым, йылме вий-куатшым, поян вершӧржы шижын да ужын моштышаш, тиде поянлыкым вес калык-шамычын уш-акыл да шӱм-чон поянлыкышт дене танастарен аклышаш;

сылнымутан произведений деке шке кумылжым ончыктышаш, нунылан акым пуышаш;

- литератур произведений нерген шке шонымашым каласен моштышаш;
 - авторын позицийжым умылышаш да тудын деке шке кумылым ончыктышаш;
 - тӱрлӧ жанран произведений-влакым колыштын да лудын умылышаш;
 - шочмо йылмын мут поянлышшым да, текстым кучылтын, произведенийын содержанияйжым каласкален моштышаш, лудмо але колыштмо текст почеш йодышлан вашмутым пуышаш, монолог ден диалогам чонышаш;
- тунемме произведений-шамычыш тематикышт да проблематикыштым лончылымаш дене кылдалтше изложений ден сочиненийым, классыште да мӧнтыштӧ возымо творческий пашам ыштышаш; литератур произведений-влакым эстетике могырым аклышаш;
- сылнылыкым ужын да шижыш моштышаш.

Тунемме предметын школ планыште верже

Марий йылме ден литературым тунемаш 5-ше классыште 102 шагат пуалтеш. Тышечын 34 шагатшым литератур тунемаш ойырыман.

Туныктымо годым энгертышаш тӱ%о книга

Е.М. Иванова, Т.Н. Воронцова. Марий литератур: Визымше класслан учебник-хрестоматий. - Йошкар-Ола: Марий книга савыктыш, 2005.

Тунемме курсыш содержанияйже

Ончылмут. (1 шагат.)

Сылнымутан литератур нерген умылымаш. Лудшыен, книга да автор. Сылнымутан произведений да тудын геройжо-влак.

Литератур теорий: сылнымутан литератур - мут искусство.

Калык ойпого. (4 шагат.)

Калык ойпого нерген тӱналтыш умылымаш, тудын тӱрлӧ лиймыже. Калык ойпогын сылнымутан литературышто верже.

Калык ойпогын тыгыде жанрже-влак, нунын чоналтмышт, сылнылыкышт, йылме ойыртемашт.

Калыкмут.

Калыкмут - калык ойпогын тыгыде жанрже. Тудыш тематикыже, чоналтме ойыртемже, туныктен каласыме вийже. Ожнысо да кызытсе калыкмут-влак. У тукумым орыштомаште (воспитатлымаште) калыкмутын значенийже.

Тушто.

Тушто - калыкын пүсө уш-акылжым ончыктышо кучык сылнымутан ой. Тудын посна предметым але пүртүс кончышым туштен каласыше, калыкын аллегорий сынан шонымашыжым кумдан почын ончыктышо вийже. Паша, пүртүс вий, вольык да янлык нерген тушто-влак.

Калык пале.

Калык пале нерген умылымаш. Кугезе марийын пүртүс кончышын, игече вашталт толмым тütкын эскерен шогымыжын калык палым шочыктымыжо. Пүртүс да айдемын пашаж дене кылдалтше калык пале-влак. Калык палын игечым эскерымаште верже.

Ойөрö.

Ойөрö - кугезе марий калыкын самырык тукумым туныктымаште да орыштомаште кумдан кучылталтше мунло ой. Тудын чоналтме ойыртемже, ылыш-йулаж дене кылдалтмыже да кызытсе жапыште йочам шуарымаште верже.

Йомак. (2 шагат.)

«Ший пуйн Ший Пампалче».

Йомакын содержанияйже, тун геройын - Пампалчын -ойыртемалтше койыш-шоктышыжо, сын-кунжо. Моло герой-влакыш койышышт.

Йомакыш тун шонымашыже. Айдемын шке пиал, порылык верч кучедалмыгже. «Осал» да «поро», «чын» да «йонылыш» концепций-влакыш рашемдалтмышт. Йомакыште кумытан чотын верже.

Йомакын юзо түсшö, йылме ойыртемже.

Литератур теорий: калык ойпого (фольклор). Фольклорын жанрже-влак. Янлык нерген, юзо да ылыш-йула дене кылдалтше йомак-шамыч. Йомакысе герой-влак. Сюжет. Фольклор произведений-шамычын ойыртемалтше йылмышт да чоналтмышт.

Литератур йомак. (2 шагат)

Пет. Першут. «Кутко суан».

Поэт нерген кучык ой.

Йомак-поэмын содержанияйже, тудын темыже да тун шонымашыже.

Йомак гоч калыкын келшен ылымыжым, пиалжым, тыныс ылышым арален кертмыжым ончыктымаш. Йомакысе персонаж-влакын койыш-шоктышышт. Почеламут формо дене возымо йомак-поэмыште фольклор традиций.

Йомакым каласкалышыш (повествовательын) образше.

Литератур теорий: литератур йомак. Автор. Повествователь. Чын ылыш кончыш да фантастике. Теме. Тун шонымаш.

Марий сылнымутын туналгыш ошкылжо. (4 шагат.)

С. Чавайн. Марий литературлан негызым пыштыше сылнымут мастар. (1 шагат.)

«Поэт лумем кузе лекте». «Ото».

Марий сылнышгуган литературы классикше С.Г. Чавайнын илыш корныжо, калык ойпого деке шуманмыже, тудым шке творчествыштыже устан кучылтмыжо. Сылнымутан книган да калык ойпогын ончыкылык писательым шкегыч возаш кумыландымышт. Икымше марла почеламутын шочмыжо. Поэт -калыкын ончылъенже, илышым келгын умылышо гражданин.

«Ото» почеламут. Авторын пүртүс да айдеме илышын нравственный сынжым романтический шүльш гоч почын пуымыжо.

Почеламутыш аллегорий сынже.

Н. Мухин. Шочмо калыкым, поян пүртүсым, уста еным моктышо поэт. (1 шагат.)

«Ото».

Почеламутышто отын символ сынан образше. Поэтын пүртүсым орлыкан шемер кресаньыкын шинчаж дене ужын сүретлымыже. Произведенийын сылнылык ойыртемеже.

«Кайык-влак», «Йолагай ден Пулагай».

Авторын марий калык ойпого традицийлан энертымыже. Почеламут-влакын нравственный негазышт, чоналтме ойыртемышт.

Г. Микай. Марий сылнымутышто басне жанрлан негызым пыштыше поэт-баснописец. (2 шагат.)

«Маскайге», «Пормо».

Баснылаште волгыкын, янлыкын да насекомыйын образышт.

«Маскайге» басныште маскайгын образше гоч шкем гына йоратыше, ача-ава помышеш нимогай ойгым ужде кушшо, илышым палыдыме, молын ойгым умылыдымо еным сүретлымаш.

«Пормо» басныште пашам йоратыдыме, ен пүжвүд дене илаш тыршыше айдемын тусшө. Осал койыш ваштареш кучедалмаште чынын сенымыже, калыкын вий-куатше.

Туштымой (аллегорий) - айдемын посна койышыжым сүретлыме йон.

Басныште калык уш-акылым, илышумылымашым ончыктымаш. Тудын фольклор негызыше, почеламут формыжо, чоналтмыже. Басныште мораль да тудын верже.

Г. Микайын басныже-влакын йылме ойыртемышт.

Г. Микай да И.А. Крылов.

Литератур теорий: басне нерген умылымаш. Эзоп йылме. Сюжет. Туштымой. Мораль. Танастарымаш. Юмор да сатир.

Марий сылнымутышто йоча туня. (10 шагат.)

М. Шкетан. Йоча туням келгын умылышо писатель. (3 шагат.)

«Мичуи уке ачажат...».

Ойлымашын ХХ курымын 20-шо ийлесе илыш чынеш негызлалтмыже. Жапын ойыртемыжым, калык илыш-йулам да айдемын койыш-шоктышыжым суретлымаште писательын мастарлыкше.

Мичун сын-кунжо, илыш нелылыкым сенен лекташ тыршымыже, вий-куатше.

Иочан илыш пүрымашыштыже моло герой-шамычын верышт. Персонаж-влакын нравственный тусышт, илыш ойыртемышт, сын-кунышт, койыш-шоктышышт.

Пейзаж да ойлымашын содержанияйже, событий-влак.

Писательыш марий енын илышыжым да пуртусым суретлымаште мастарлыкше.

Литератур теорий: ойлымаш нерген умылымаш. Сюжет. Пейзаж да тудын шуктымo сомьлжо (функцийже). Повествований. Описаний.

Шабдар Осип. Писательын йоча годсо илышыже, ойгыжо да куанже. (2 шагат.)

«**Тушка вий дене**».

Повестыым возымо историй, тудын содержанияйже да темьже. Йоча-влакын пүртүс лонгаште, тўшка пашаште шуаралтмышт. Туныктышо Иван Васильевичын икшыве-шамычын илышумылмашыштым да шинчымашыштым шарен толмыжо.

Пайдале мер пашан самырык тукумым куштымаште верже.

Йоча-влакын сыш-куныштым, койышыштым, кумылыштым, шонымашыштым да событий-влакым почын пуымаште авторын усталыкше. Произведенийын йылме ойыртемеже.

Литератур теорий: портрет. Сылнымут деталь. Геройын койыш-шоктышыжо.

М. Казаков. Поэтын творчествоштыже йоча илыш. (1 шагат.)

«**Миша**».

Почеламутын содержанияйже, патриотизм шўлышыжō.

Мишан койышыжо, сын-кунжо, шочмэлым йōратымыже. Самырык тукум да шочмэл.

Почеламутын чоналтме, сюжет дене ойлымаш дека лишыл улмыжо, йылмыже (танастарымаш, эпитет, ойсавыртыш-влак, мутын вияш да вончештарыме значенийже).

И. Одар. Калыкын илыш-йўлажым, койыш-шоктышыжым сайын палыше писатель. (2 шагат.)

«**Таргылтыш**».

Йоча-влакын сын-кунышт, койыш-шоктышышт, илыш да пүртүс кончыш-влакым умылаш тыршымышт.

Произведенийыш калык ойпого да этнографии негызше, мыскара сынже, содержанияйым почын пуымаште пейзажын функцийже.

Ойсавыртыш, эпитет, танастарымаш-влакын ойлымашын идейный содержанияйжым почын пуымаште рольышт, персонаж-влакын шўм-чон йулымпышт, авторын герой-влак дека кумьлжо.

Н. Ильяков. Писатель нерген ой. (2 шагат.)

«**Латик кролик**».

Ойлымашыште тарватыме морально-этический йодыш-влак. Ача-ава да йоча-влак коклае кыл. Самырык тукумым ончен куштымаште ешын да школын верже.

Произведенийын тўн шонымашыже. Текстште калыкмутын верже.

Ава-кава. (2 шагат.)

А. Александров-Арсак. Автор нерген ой. (1 шагат.)

«**Тау, авай**».

Почеламутын тўн шонымашыже, нравственный сынже. Лирический геройын ава дека кумьлжо, тауштымo шомакше. Аван образше.

Произведенийын сылнылык ойыртемеже.

З. Дудина. Поэт нерген ой. (1 шагат.)

«**Авай дене пырля**».

Ава - йочалан эн шерге да лишыл айдеме. Тудын дене куаныме да кутешныме кумыл. Аван икшывылан волгыдо шижмашым, илыш ұшаным шочыктышо вий-куатше.

Почеламутын йылме ойыртеме.

Шочмо кундемсе пуртусын волгыдо сынже. (5 шагат.) **К. Беляев.** Писатель нерген ой. (2 шагат.) **«Изи тумо».**

Ойлымашыште пүртүс теме гоч тукум кокласе кылым суретлымаш. Илалше енын да йочан койыш-шоктышышт, икте-весе деке кумылышт.

Автор-повествовательын Павликын волгыдо ончыкылыклан ұшанже. Изи тумын символ сынан образше.

В. Колумб. Поэт нерген ой. (1 шагат.)
«Чодыра йомак».

Поэтын марий чодырам, тудын поянлыкшым волгыдо кумыл дене суретлымыже. Лирический геройш койышыжо, пүртүс деке шижмашыже.

Авторын аллегорий йоным мастарыш кучылтмыжо. Произведенийыш сылнылык ойыртеме.

А. Федоров. Марий пуртусым да йоча туням келгын шымлыше писатель. (1 шагат.)
«Выле-выле», «Турый», «Шушпык».

Авторын пүртүс илышым тütкын шымлымыже. Марий кундемшыте идалыкын түрлө жапыштыже вашлиялтше кайык-влакын муро иуқыштым, онарыме ойыртемыштым устан почын ончыктымыжо.

Шадт Булат. Поэт нерген ой. (1 шагат.)
«Ший памаш».

Почеламутышто пүртүсын кумылым нөлтышө вийже, чеверлыкше, поянлыкше. Чыла чонанын да пүртүсын вашкылышт. Памаш - пүртүсым, чыла чонаным иктешлыше символ сынан образ.

Литератур теорий: лирический почеламут. Рифме. Лирический почеламутын сылнымут образше. Олицетворений. Эпитет. Метафор. Прозо ден почеламут коклаште улшо икгайлык да ойыртеме. Кызытсе марий сышнымутышто пүртүс теме.

Шке семын лудаш да канаш. (1 шагат.)

А. Бик. «Шошо лирике»; В. Бояринова. «Чодыраште»; А. Васильев. «Ломбо пеледеш»; В. Изилянова. «Эр шошым»; Иыван Кырля. «Шошо кече»; Ю. Чавайн. «Март», «Апрель», «Май»; Г. Сабанцев. «Кечыйол тошкалтыш дене»; С. Чавайн. «Кенез».

Шочмэл - чевер. (2 шагат.)

С. Вишневский. Шочмо кундемым моктен мурышо поэт. (1 шагат.)

«Марий Эл».

Почеламутын патриотизм сынже. Поэтын шочмо калык, шочмо кундем, тудын поянлыкше дене кутешнымыже.

Муро да почеламут: икгайлык да ойыртеме.

Произведенийын йылмыже, шонымашым почын пуышо ойсавыртыш-влак.

Надежда Сильби. Чуваш поэтессе нерген кучык ой. (1 шагат.)

«Шумбел Чуваш мландем».

Лирический геройын шочмо кундем дене кутешныме кумылжо. Почеламутышто кажне айдемылан шочмо-кушмо вер эн лишыл, эн сылне улмо шижмашым шындарымаш.

Шке семын лудаш да канашаш. (1 шагат.)

А. Бик. «Марий Эл»; Л. Дербенов. «Йошкар-Ола»; Н. Егоров. «Курык серем - шочмо верем»; М. Емельянов. «Шочмо вер»; А. Канюшков. «Козьмодемьянск»; В. Колумб. «Олаэм»; Сем. Николаев. «Марий чодыра», «Марий луман ола»; В. Панов. «Илышемын эн чеверже».

Тунемше ий мучаште мом ыштен моштышаш

- Турло жанран литератур произведенийым умылен лудшаш.
- Произведенийын темыжым, тун шонымашыжым рашемдышаш.
- Произведенийым устан лудшаш: логический пералтышым да чарналтышым, ойсемым кучылтшаш, текст дене келшышын ой йогыным эскерышаш.
- Содержанийым турло йон дене каласкалышаш (тичмашын, тунжым ойырен, план почеш, герой ден событий-влаккан акым пуэн, геройын ойыртегалтше койышыжым почын).
- Произведенийым лончылымо да образ дене кылдалтше йодыш-шамычлан вашмутым пуышаш.
- Текстым ужаш-влаккан шеледен, вуймутым пуэн моштышаш.
- Турло произведенийласе герой-шамычын койыш-шоктышыштым танастарышаш, икгайлыкым да ойыртемым муын моштышаш.
- Турло авторын ик темылан возымо сылнымутыштым танастарышаш.
- Шке семын лудмо произведений-влакын содержанийыштым, герой ден событий-шамычын палышаш.
- Тематике да жанр икгайлык негызеш шочмо литературым руш да вес калык литератур дене танастарышаш.
- Планым чонышаш, турло сынан творческий пашам возышаш.
- Ушеш тунемшаш да устан каласкалышаш.
-

Наизусть тунемшаш произведений-влак

С. Чавайн. «Ото».

Г. Микай. «Пормо».

М. Казаков. «Миша».

З. Дудина. «Авай дене пырля».

Шадт Булат. «Ший памаш».

С. Вишневский. «Марий Эл».

Монгышто лудаш темлыме книга-влак

Г. Андерсен. Чинче удыр. - Йошкар-Ола, 1953.

Т.Е. Евсеев. Калык оттого. - Йошкар-Ола, 1994.

Изипатыр: Финн-угор калыкйомак-влак. - Йошкар-Ола, 1998.

А.Е. Котиков. Марий калык тушто-влак. - Йошкар-Ола, 1998.

А.Е. Котиков. Калыкмут, - Йошкар-Ола, 1998.

А.Е. Котиков. Марий калык модыш. - Йошкар-Ола, 1998.

М.К. Илибаева. Шудб йолташ. - Йошкар-Ола, 2006.

- Марий калык ойпого антологий /В.Т. Михайлов ямдылен. -Йошкар-Ола, 2012.
- Марий калыкын йомакше, ойлымашыже, туштыжо, тошто мутшо, мурыжо / В.М. Васильев чумырен. - М.: ССР Ушем калык-влак рудо савыктыш, 1931.
- А.С. Пушкин. Йомак-влак / А. Иванова кусарен. - Йошкар-Ола, 1999.
- Сказки горных мари: Свод марийского фольклора / Сост. В.А Акцорин. - Йошкар-Ола, 1995.
- Сказки луговых мари: Свод марийского фольклора / Сост. С.С. Сабитов. - Йошкар-Ола, 1992.
- А.Ф. Федоров. Юзо тоя. - Йошкар-Ола, 1998.
- Чалай Васлий. Ямет ден Тоймет. - Йошкар-Ола, 1966.
- Юзо туня = Волшебный мир / А.М. Юзыкайн чумырен. -Йошкар-Ола, 2002.
- Г. Микай. Эрык. - Йошкар-Ола, 1980.
- Г. Микай. Маскаиге. - Йошкар-Ола, 1998.
- Н.С. Мухин. Пуртус сем. - Йошкар-Ола, 1993.
- С.Г. Чавайн. Памаш.^- Йошкар-Ола, 1990.
- С.Г. Чавайн. Ото. - Йошкар-Ола, 1998.
- Н. Егоров. Цара ялан жепем. - Йошкар-Ола, 1992.
- М. Казаков. Эрикын каникулжо. - Йошкар-Ола, 1966.
- М. Казаков. Эх, Ивукшат. - Йошкар-Ола, 1966.
- З.Ф. Каткова. Сомсок. -Йошкар-Ола, 1991.
- К.И. Беляев. Нбргы тум. - Йошкар-Ола, 1976.
- Б.Г. Данилов. Ужар патруль. - Йошкар-Ола, 1964.
- А. Мичурин-Азмекей. Чодырасе суан. - Йошкар-Ола, 1955.
- А.Ф. Федоров. Шулдыран танта-влакын мурышт. - Йошкар-Ола, 2004.
- А.Ф. Федоров. Онайже вокте,нак. - Йошкар-Ола, 2007.
- Ю. Чавайн. Латкок тылзе. - Йошкар-Ола, 1967.
- К.К. Васин. Ший мундыра.^- Йошкар-Ола, 1969

